

Latvijas sociālās atmiņas monitorings

Ziņojums Nr. 3

Dr. sc. comm. Mārtiņš Kaprāns

Dr. sc. soc. Andris Saulītis

Rīga, 2025

SATURS

Ievads	5
Latvijas vēstures uztvere un vārda brīvība	8
Dažādu Latvijas vēstures posmu vērtējums	11
Dalība oficiāli svinamajās un atceres dienās	18
Attieksme pret Otro pasaules karu	33
Attieksme pret padomju okupācijas režīma pieminekļu demontāžu	42
Secinājumi	47

ATTĒLI

1. attēls. Vērtējums par iespēju paust savu viedokli par dažādiem vēstures notikumiem (2025)..	8
2. attēls. Vērtējums par iespēju paust viedokli dažādās valodu grupās (2025)	9
3. attēls. Vērtējums par iespēju paust viedokli atkarībā no iegūtās izglītības (2025)	9
4. attēls. Dažādu vēstures periodu vērtējums (2025)	12
5. attēls. Vēstures periodu vērtējums starp iedzīvotājiem, kuriem dzimtā valoda ir latviešu (2025)	12
6. attēls. Vēstures periodu vērtējums starp iedzīvotājiem, kuriem dzimtā valoda ir krievu (2025)	13
7. attēls. Vērtējums par jaunākajiem vēstures periodiem un dzīves apmierinātība (2025)	13
8. attēls. Padomju perioda vērtējums Latvijas reģionos (2025).....	15
9. attēls. Attieksme pret vēstures periodiem (Senlatviešu laikmets - Zviedru laiki)	15
10. attēls. Attieksme pret vēstures periodiem (Kurzemes un Zemgales hercogiste - Ulmaņlaiki)	16
11. attēls. Attieksme pret vēstures periodiem (1940 - mūsdienas)	16
12. attēls. Neatkarīgās Latvijas (kopš 1991. gada) pozitīvo vērtējumu īpatsvara dinamika dažādās vecuma un valodu grupās (2010-2025)	17
13. attēls. Valsts oficiālo svētku atzīmēšanas prakses 2010-2025	18
14. attēls. Valsts oficiālo svētku svinēšana valodu grupās (2010-2025)	19
15. attēls. Valsts oficiālo svētku svinēšanas biežums reģionos (2025).....	20
16. attēls. Valsts oficiālo svētku atzīmēšanas intensitāte (2025)	21
17. attēls. Vērtējums par padomju okupācijas faktu (2025)	22
18. attēls. Vērtējums par padomju okupācijas faktu dažādās valodu grupās (2025)	23
19. attēls. Vērtējums par padomju okupācijas faktu dažādās vecuma grupās (2025).....	24
20. attēls. Vērtējums par padomju okupācijas faktu (2004-2025).....	25
21. attēls. Vērtējums par padomju okupācijas faktu dažādās valodu grupās (2004-2025)	25
22. attēls. Vērtējums par padomju okupācijas faktu dažādās vecuma grupās (2004-2025)	26
23. attēls. Raksturojums iedzīvotājiem, kuriem grūti paust vai nav viedokļa par to, kā Latvija kļuva par PSRS daļu (2025).....	28
24. attēls. Vērtējums par okupācijas ietekmi uz Latvijas attīstību (2025)	29
25. attēls. Vērtējums par okupācijas ietekmi uz Latvijas attīstību dažādās valodu grupās (2025)	29
26. attēls. Vērtējums par okupācijas ietekmi uz Latvijas attīstību dažādās vecuma grupās (2025)	29
27. attēls. Attieksme pret PSRS lomu Latvijas attīstībā (2025).....	30
28. attēls. Attieksme pret PSRS lomu Latvijas attīstībā dažādās valodu grupās (2025)	30
29. attēls. Attieksme pret PSRS lomu Latvijas attīstībā dažādās vecuma grupās (2025)	31
30. attēls. Attieksme pret PSRS lomu Latvijas attīstībā Latvijas reģionos (2025).....	31
31. attēls. Attieksme pret Latvijas pilsoņiem, kuri karoja Otrajā pasaules karā (2025)	34

32. attēls. Attieksme pret Latvijas pilsoņiem, kuri karoja vācu armijas pusē Otrajā pasaules karā, dažādās valodu grupās(2012-2025)	34
33. attēls. Attieksme pret Latvijas pilsoņiem, kuri karoja Sarkanās armijas rindās Otrajā pasaules karā, dažādās valodu grupās(2012-2025)	35
34. attēls. Attieksme Latvijas reģionos pret Latvijas pilsoņiem, kuri karoja Otrajā pasaules karā(2025)	35
35. attēls Attieksme dažādās vecuma grupās pret Latvijas pilsoņiem, kuri karoja Otrajā pasaules karā (2025)	36
36. attēls. Attieksme pret Latvijas pilsoņiem, kuri karoja Otrajā pasaules karā (2012-2025)	37
37. attēls. Attieksme Latvijas reģionos pret Latvijas pilsoņiem, kuri karoja vācu armijas pusē Otrajā pasaules karā (2012-2025)	37
38. attēls. Attieksme Latvijas reģionos pret Latvijas pilsoņiem, kuri karoja Sarkanās armijas rindās Otrajā pasaules karā (2012-2025)	38
39. attēls. Attieksme dažādās vecuma grupās pret Latvijas pilsoņiem, kuri karoja vācu armijas pusē Otrajā pasaules karā (2012-2025)	39
40. attēls. Attieksme dažādās vecuma grupās pret Latvijas pilsoņiem, kuri karoja vācu Sarkanās armijas rindās Otrajā pasaules karā (2012-2025)	40
41. attēls. Attieksme pret Padomju režīmu cildinošo pieminekļu nojaukšanu (2023-2025)	42
42. attēls. Attieksme dažādās valodu grupās pret Padomju režīmu cildinošo pieminekļu nojaukšanu (2023-2025)	43
43. attēls. Attieksme Latvijas reģionos pret Padomju režīmu cildinošo pieminekļu nojaukšanu (2023-2025)	44
44. attēls. Attieksme dažādās vecuma grupās pret Padomju režīmu cildinošo pieminekļu nojaukšanu (2023-2025)	44
45. attēls. Padomju režīmu cildinošo pieminekļu atbalstītāju un pretinieku raksturojums (2025)	46

Ievads

Iepriekšējais Latvijas sociālās atmiņas monitoringa ziņojums tika publicēts 2017. gadā – īsi pirms Latvijas simtgades svinībām. Kopš tā laika aizritējuši astoņi gadi, kas Latvijas vēstures politikā un atmiņu kultūrā ir bijis ārkārtīgi neparedzams un dinamisks laiks. Atceres telpas transformācija un pārmaiņu ietekme uz nacionālās identitātes diskursu veido fonu šim Latvijas sociālās atmiņas monitoringa ziņojumam (turpmāk tekstā – Monitorings).

Pārmaiņas atceres telpā lielā mērā ir saistāmas ar Krievijas pilna mēroga iebrukumu Ukrainā 2022. gada 24. februārī. Šis neizprovocētais un nežēlīgais iebrukums suverēnā valstī aktualizēja Latvijas iedzīvotāju vēsturisko pieredzi, kas starp daudzām citām iniciatīvām rezultējās augošā sabiedrības pieprasījumā un Latvijas politiskās elites gribā atbrīvot publisko telpu no okupācijas režīmu simboliem. 2022. gada pavasarī Saeima [nolēma](#) vērsties pret padomju un nacistisko režīmu slavinošu objektu eksponēšanu Latvijas teritorijā. Tika pārdēvētas daudzas ielas, demontētas piemiņas plāksnes un pieminekļi, arī t. s. Uzvaras piemineklis Rīgā, kas izraisīja lielu ažiotažu un sabiedriskās domas polarizāciju.¹ Šis de-komemorācijas process nav noslēdzies, un mēs faktiski joprojām esam liecinieki tā tālākai attīstībai. Rīgā Uzvaras parku ar tā dažādajiem atmiņu slāņiem ir izdevies īsā laikā pārveidot daudzsološā rekreācijas zonā. Taču sociālās atmiņas struktūru tik ātri nevienā sabiedrībā nav iespējams mainīt. Vienlaikus [Lestenē](#) ir uzsākts darbs pie Otrā pasaules kara piemiņas vietas attīstīšanas, kas varētu nostiprināt šo vēsturisko pieredzi kā morālās solidaritātes resursu.

Latvijas sociālo atmiņu veido ne tikai nacionālā atceres telpa, bet arī starptautiskās un transnacionālās dimensijas. Krievijas autokrātiskais līderis Vladimirs Putins vēsturi ir sagrozījis, apbruņojis un padarījis par ieroci, kurš kopš 2014. gada ir bijusi neatņemama daļa no Krievijas izmantotā propagandas arsenāla karā pret Ukrainu. Taču pirms Krievijas pilna mēroga iebrukuma

---

¹ Vairāk par šo sk. Hanovs, D. 2022. "Concrete Dust Versus Angel's Wings? Sacralization of the 'Victory Monument' and Postcolonial Memory Politics in Latvia." *Occasional Papers on Religion in Eastern Europe*, 43 (9): 1–28; Kaprāns, M. 2022. "Toppling Monuments: How Russia's War against Ukraine has Changed Latvia's Memory Politics." *Cultures of History Forum*. Pieejams: <https://www.cultures-of-history.uni-jena.de/latvia/toppling-monuments-how-russias-war-against-ukraine-has-changed-latvias-memory-politics>; Ricci, A. 2024. "Radicalizing memories in times of war: how Latvian parties narrated the Soviet monuments' question after the Russian invasion of Ukraine." *Journal of Baltic Studies*, DOI: 10.1080/01629778.2024.2433950.

Latvijas vārds īslaicīgi nokļuva starptautiskas polemikas krustugunīs saistībā ar Beļģijas pilsētā Zedelgemā atklāto pieminekli “Latvijas stāvsstrops”. Piemineklis bija veltīts Otrā pasaules kara latviešu karagūstekņiem. Reaģējot uz pieaugošo starptautisko spiedienu, “Latvijas stāvsstrops” arī tika demontēts 2022. gada vasarā. Lai gan šis notikums Latvijas sabiedriskajā domā izraisīja daudz mazāku rezonansi, tas tomēr atkal aktualizēja latviešu leģionāru un Eiropas atmiņas tēmas, kuru iekšējā, neatrisinātā spriedze īpaši izgaismojas šajā gadā, kad Eiropā un citviet pasaulē tiek atzīmēta 80. gadskārta kopš Otrā pasaules kara beigām.²

Pirms Krievijas pilna mēroga iebrukuma Latvijas atceres telpā īstermiņa pārmaiņas radīja arī Covid-19 pandēmija, kas ierobežoja cilvēku pulcēšanās iespējas. Pandēmijas laikā, 2021. gada 16. jūnijā, Saeima ieviesa trīs jaunas oficiālās piemiņas dienas – viena no tām godināja 2013. gada 21. novembra traģēdijas upurus, bet divas – nacionālo pretošanos okupācijas režīmiem.³ Pēdējos gados politiskā elite un pilsoniskā sabiedrība ir īpaši centusies nostiprināt kara laika un pēckara nacionālās pretošanās atceri. Tikmēr regulāras diskusijas par vēstures izglītības kvalitāti skolās ir veicinājušas vēstures kā atsevišķa priekšmeta atgriešanos vispārējās vidējās izglītības programmās. Paralēli šīm vēstures politikas aktivitātēm Latvijas kultūras diskursā – literatūrā, teātrī un kino - ir turpinājusies pagātnes jutīgo tēmu iztirzāšana un interpretēšana, paplašinot sabiedrībā lietoto vārdu krājumu, iztēles iespējas un vēsturiskās apziņas horizontu.

Šī Monitoringa ziņojuma galvenais uzdevums ir aprakstīt un izskaidrot Latvijas sociālās atmiņas dinamiskos un statiskos elementus. Taču mēs nepretendējam sniegt visaptverošas atbildes par Latvijas sabiedrības vēsturiskajiem priekšstatiem. Monitoringā esam fokusējušies uz kopējo sociālās atmiņas ietvaru un tām Latvijas vēstures tēmām, kuras pēdējo astoņu gadu laikā ir uzrādījušas vislielāko polarizācijas potenciālu.

---

² Vairāk par šo gadījumu sk. Aerts, K. et al. 2022. “The legacy of the British PoW camp on the Vloethemveld site.” *Belgium WWII*. Pieejams: <https://www.belgiumwwii.be/de/debatten/the-legacy-of-the-british-pow-camp-on-the-vloethemveld-site.html>; Neiburgs, U. 2022. “Latviešu leģiona problemātika Zedelgemas pieminekļa ēnā.” *LSM.lv*. Pieejams: <https://www.lsm.lv/raksts/arpus-etera/arpus-etera/uldis-neiburgs-latviesu-legiona-problematika-zedelgemas-pieminekla-ena.a437673/>; Kaprāns, M., Tomaševskis, J. 2023. “Latviešu karagūstekņi Zedelgemā: vēsture, atmiņa, konflikts.” *Letonica*. 53: 108.–135. Moore, B. 2023. “The British and Their Latvian SS Prisoners: Zedelgem 1945–1946.” *The Journal of Slavic Military Studies*, 36: 2, 179–198; Meritt, H. C. 2024. “The Latvian Lost Cause: Veterans of the Waffen-SS Latvian Legion and Post-war Mythogenesis.” *Journal of Modern European History*, 22(4).

³ 2. marts — Nacionālo partizānu bruņotās pretošanās atceres diena un 17. marts — Nacionālās pretošanās kustības piemiņas diena.

Monitoringa pamatu veido reprezentatīvi socioloģiskās aptaujas dati, kuri tika iegūti laikā no 2024. gada novembra līdz 2025. gada februārim. Aptauja tika veikta Valsts pētījumu programmas atbalstītā projekta “Sabiedrības saliedētības vektori: no saliedētības ap valstsnāciju (2012-2018) uz saliedēto pilsonisko kopienu valsts, sabiedrības un indivīdu drošības labā (2024-2025)” (VPP-KM-SPASA-2023/1-0002) vajadzībām (sk. pielikumā Monitoringā izmantotos aptaujas jautājumus un mērījumu skalas). Aptaujas ģenerālo kopu veido Latvijas iedzīvotāji vecumā no 18 gadiem un vecāki. Sasniegtās izlases apjoms ir 2023 respondenti. Aptaujas datu iegūšanā tika izmantotas tiešās intervijas respondentu dzīvesvietās (kombinējot PAPI un CAPI), kā arī tiešsaistes anketēšana (CAWI). Lai varētu izvērtēt Latvijas sabiedrības sociālās atmiņas dinamiku, Monitoringā esam izmantojuši iepriekšējo aptauju rezultātus. Visu aptauju viļņos iegūtie dati ir svaroti. Monitoringā tiek izceltas tikai statistiski nozīmīgas starpgrupu atšķirības, kur Hī kvadrāta p vērtība ir vienāda vai mazāka par 0,05.

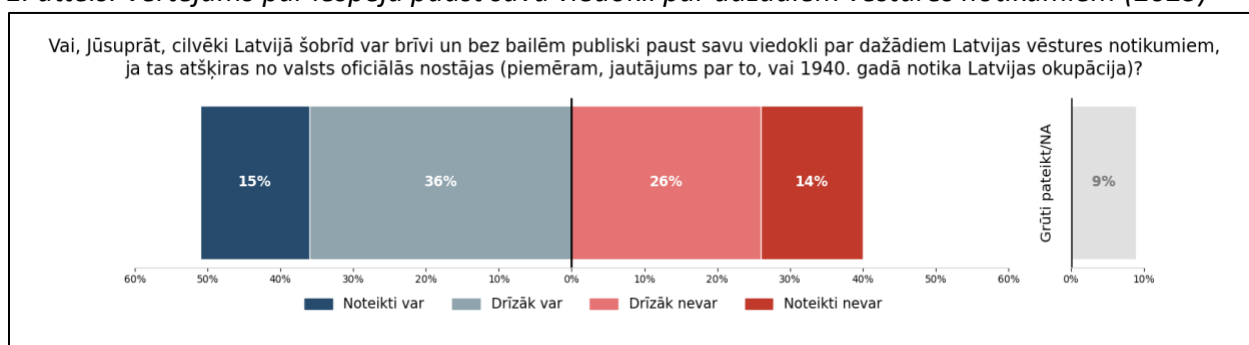
Dr. Mārtiņš Kaprāns

Dr. Andris Saulītis

Latvijas vēstures uztvere un vārda brīvība

Latvijas sabiedrības vairākuma nemainīgi nosodošā attieksme pret Krievijas iebrukumu Ukrainā, kā arī tiesībsargājošo iestāžu un drošības dienestu vēršanās pret kara attaisnotājiem ir izmainījusi Latvijas sabiedriskās domas klimatu. Tas ir kļuvis daudz nelabvēlīgāks pret mazākumā esošiem (ģeo)politiski jutīgiem viedokļiem, īpaši, ja tie tiek pausti publiskajā telpā. Monitoringā esam centušies noskaidrot, kā iedzīvotāji pašlaik vērtē iespējas diskutēt par Latvijas vēstures jautājumiem.

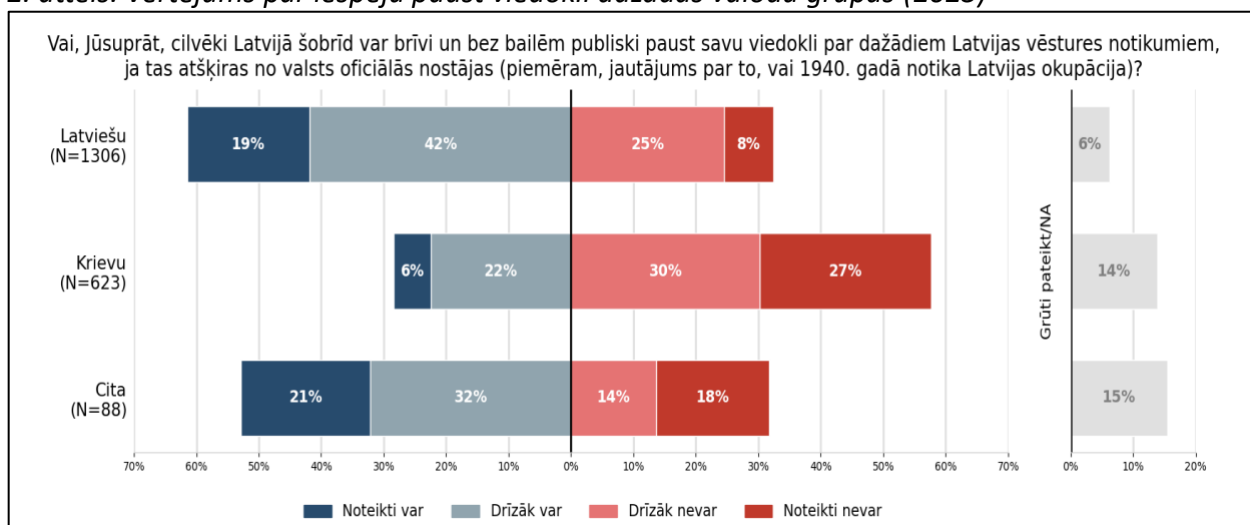
1. attēls. Vērtējums par iespēju paust savu viedokli par dažādiem vēstures notikumiem (2025)

Piezīme: N=2023

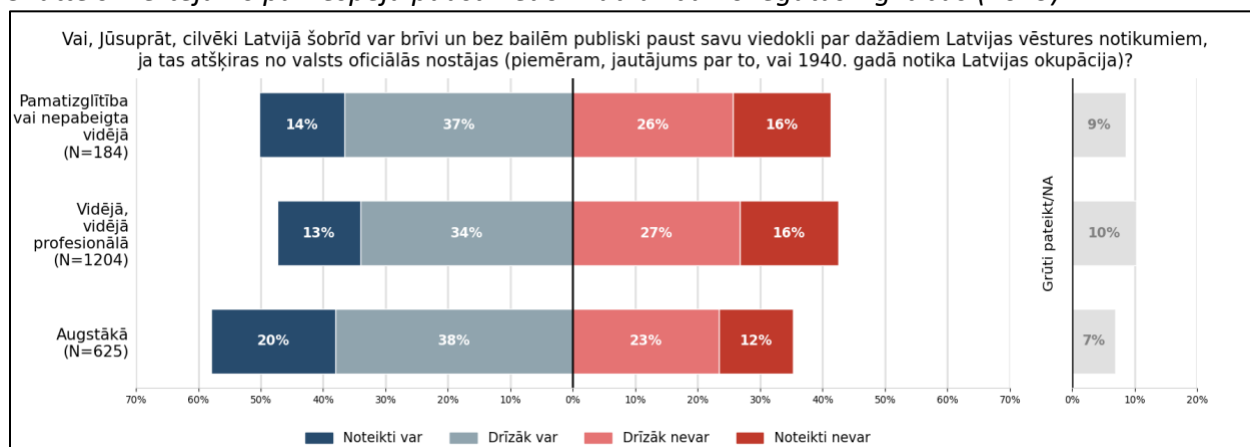
2025. gada aptaujā aicinājām respondentus novērtēt, vai Latvijā šobrīd var brīvi un bez bailēm publiski paust savu viedokli par dažādiem Latvijas vēstures notikumiem, ja tas atšķiras no valsts oficiālās nostājas (piemēram, jautājumā par to, vai 1940. gadā notika Latvijas okupācija). Iegūtie rezultāti atklāj ļoti polarizētu ainu – puse aptaujāto (51%) piekrīt vai drīzāk piekrīt, ka vārda brīvība tiek nodrošināta, bet gandrīz tikpat liela daļa (40%) uzskata, ka viedokļa paušanas iespējas ir ierobežotas (1. attēls).

2. attēls. Vērtējums par iespēju paust viedokli dažādās valodu grupās (2025)

Piezīme: N=2016

3. attēls. Vērtējums par iespēju paust viedokli atkarībā no iegūtās izglītības (2025)

Piezīme: N=2016

Atšķirīgās pārliecības par vārda brīvības stāvokli ir vienmērīgi izkļaidētas dažādās vecumgrupās. Tomēr jaunākā paaudze (18–33) ir optimistiskāk noskaņota par iespējām paust no valsts oficiālās pozīcijas atšķirīgus vērtējumus par Latvijas vēsturi nekā vidējā un vecākā paaudze. Šāds optimisms ir arī vairāk raksturīgs respondentiem ar augstāko izglītību, latviešiem un Vidzemes iedzīvotājiem.⁴ Savukārt pārliecība, ka cilvēki nevar paust brīvi un bez bailēm viedokli

⁴ Aptaujā Vidzemes reģions aptver arī Pierīgu.

par vēstures notikumiem, ir vairāk izplatīta mazākumtautību, īpaši krievu, vidū un Latvijas rusofonajā minoritātē⁵ un starp respondentiem ar vidējo izglītību (2. un 3. attēls).

---

⁵ Monitoringā, analizējot 2025. gada aptaujas rezultātus, rusofonajā grupā tiek iekļauti respondenti, kas aptaujā krievu valodu ir norādījuši kā dzimto valodu. Savukārt rusofonās grupas no agrākajiem aptauju viļņiem veido respondenti, kuri krievu valodu ir norādījuši kā ģimenes sarunvalodu.

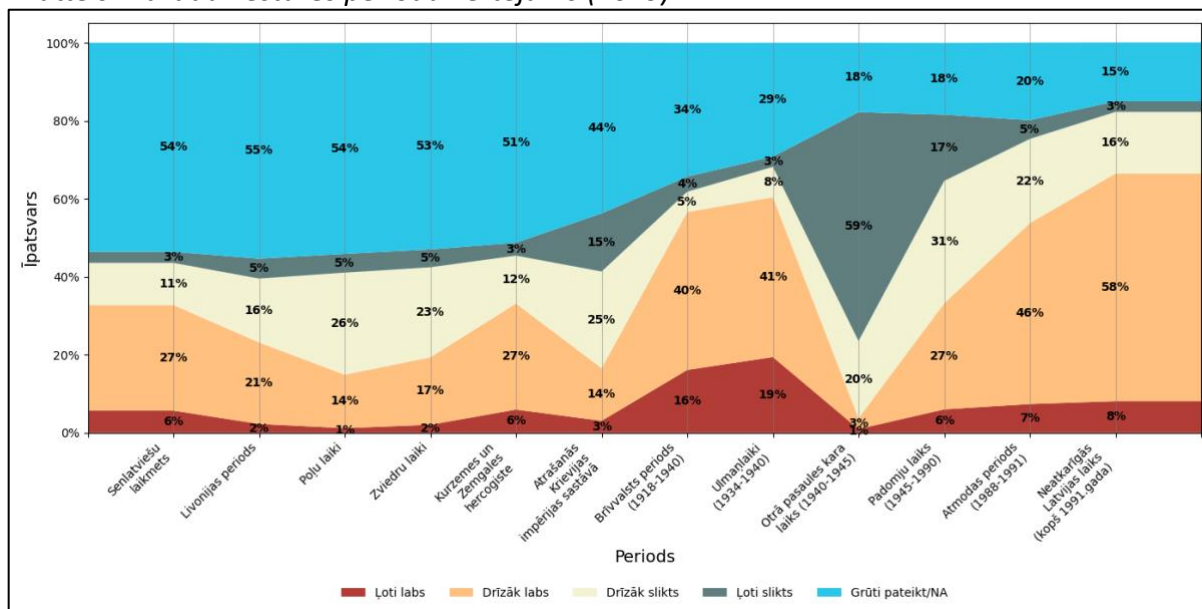
Dažādu Latvijas vēstures posmu vērtējums

Latvijas sabiedrības attieksme pret dažādiem vēstures posmiem atklāj ne tikai sociālās atmiņas dinamiku, bet arī to, kā veidojas priekšstatī par nacionālo identitāti un tās vēsturisko attīstību. Tas palīdz noteikt, kuri vēstures periodi sabiedrībā tiek vērtēti pozitīvi un kuri – negatīvi. Tādējādi var identificēt gan vienojošos, gan šķeļošos elementus vēstures uztverē.

Vispozitīvāk Latvijas sabiedrība vērtē nesenākos vēstures posmus: Atmodu un mūsdienu jeb laiku kopš 1991. gada (4. attēls). Par šiem periodiem pozitīvu vērtējumu aptaujā sniedz teju katri divi no trim respondentiem. Tāpat augsti pozitīvs novērtējums ir vēstures posmiem no 1918. līdz 1940. gadam, autoritārajam Kārļa Ulmaņa režīmam pat saņemot lielākas simpātijas nekā parlamentārās republikas laikam. Turpretī visnegatīvāk Latvijas vēsturē tiek vērtēts Otrā pasaules kara posms, aptuveni četriem no katriem pieciem respondentiem to atzīstot sliktu vai ļoti sliktu.

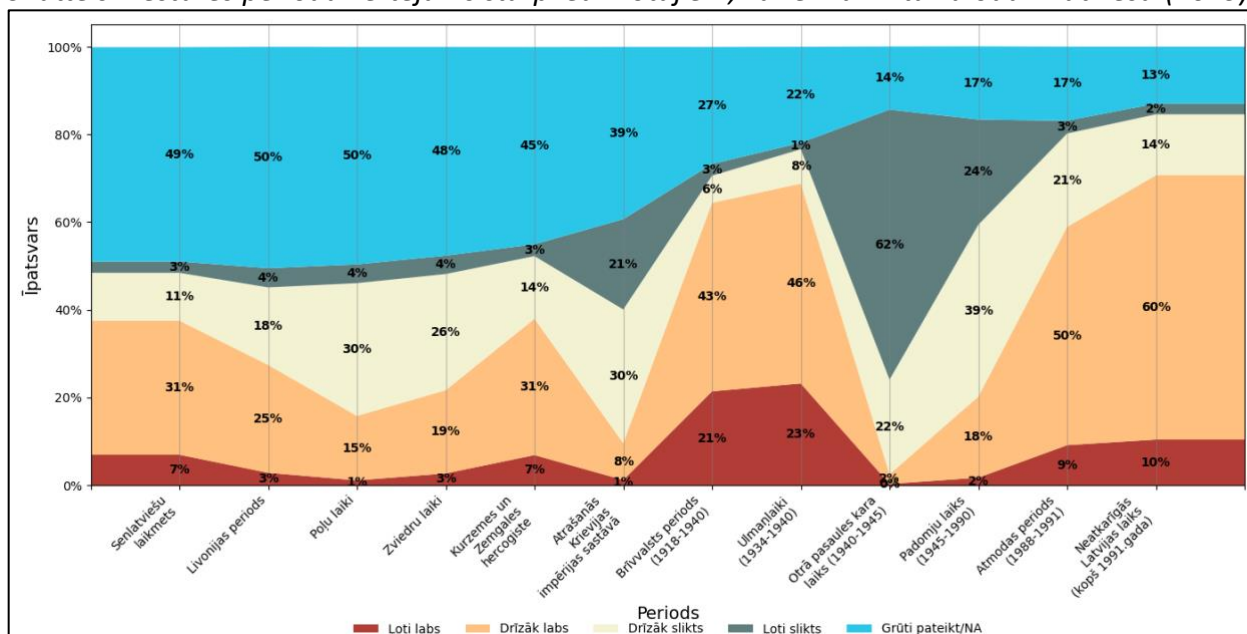
Liela daļa sabiedrības atturas vai nespēj paust viedokli par periodiem pirms Latvijas valsts proklamēšanas 1918. gadā. Vēstures periodus līdz pat 20. gadsimtam raksturo ļoti augsts nenoteiktības īpatsvars (53%-55%), kas pakāpeniski samazinās līdz ar katru nākamo 20. gadsimta vēstures periodu. Formulēta attieksme pret 20. gadsimta vēstures periodiem ir īpaši izteikta respondentiem ar latviešu valodu kā dzimto valodu (5. attēls), kamēr iedzīvotājiem, kuriem krievu ir dzimtā valoda, atturēšanās vai nespēja formulēt viedokli ir attiecināma arī uz starpkaru brīvvalsts periodu (6. attēls). Tomēr atturēšanās vai nezināšana 2025. gadā ir samazinājusies, salīdzinot ar iepriekšējiem aptauju viļņiem. Uz tā rēķina pieaudzis negatīvo vērtējumu īpatsvars. Tas jo īpaši labi redzams attiecībā pret tiem vēstures periodiem, kuri saistīti ar Krieviju, proti, tās impērijas laiku un PSRS okupācijas periodu, kuru Monitoringa jaunākajā aptaujā pozitīvi vērtē vien 33% aptaujāto, kamēr 2017. un 2010. gada aptaujās vismaz puse sniedza šādu vērtējumu.

4. attēls. Dažādu vēstures periodu vērtējums (2025)

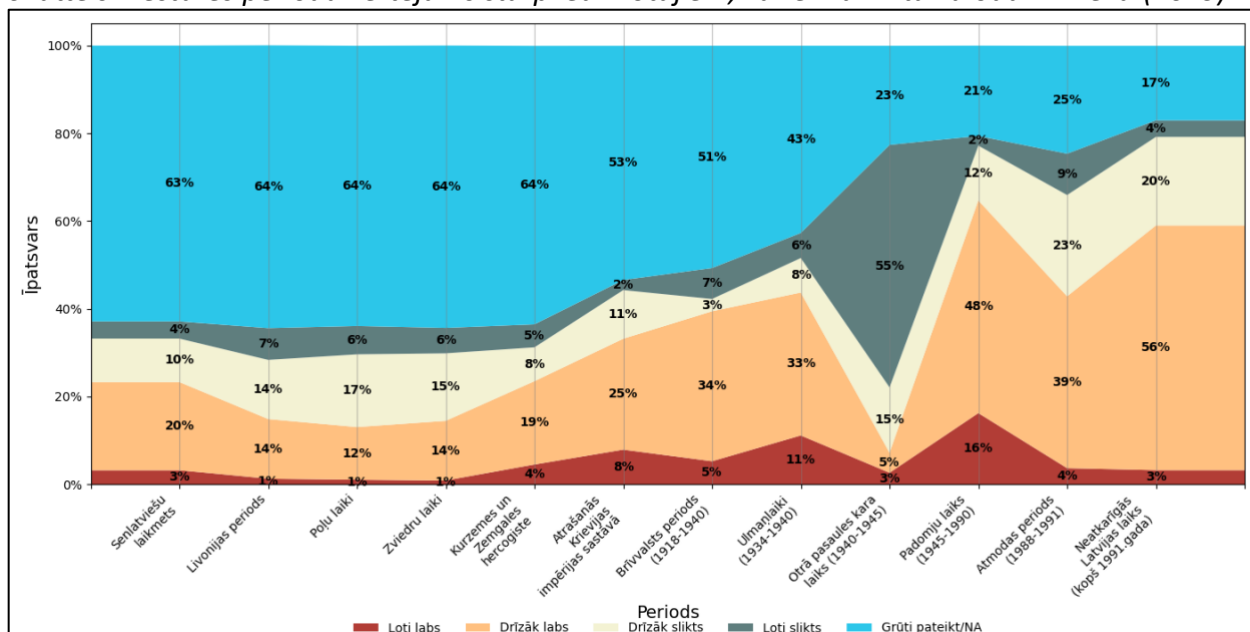
Piezīme: N=1025

5. attēls. Vēstures periodu vērtējums starp iedzīvotājiem, kuriem dzimtā valoda ir latviešu (2025)

Piezīme: N=783

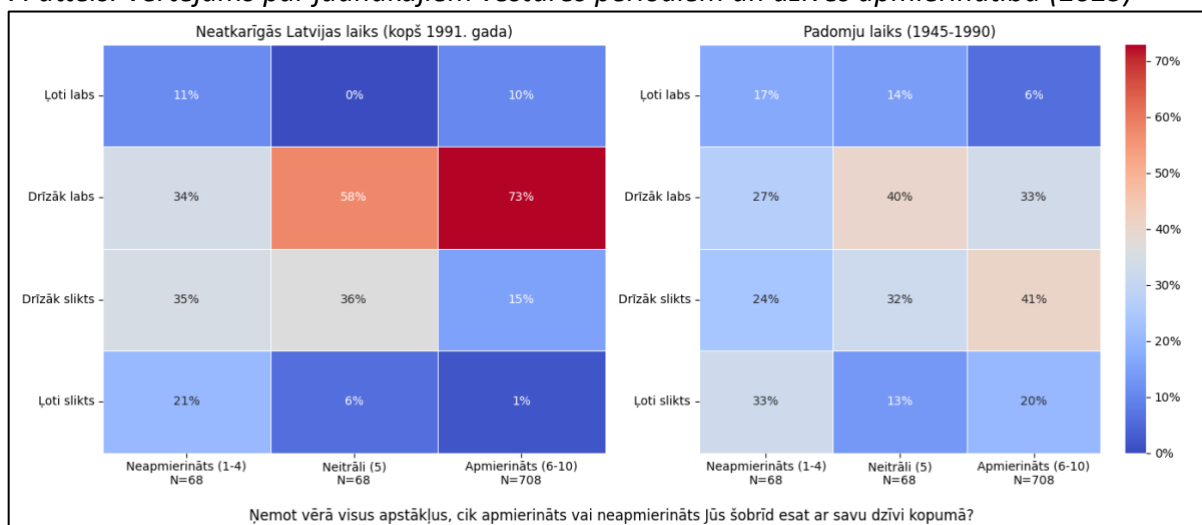
6. attēls. Vēstures periodu vērtējums starp iedzīvotājiem, kuriem dzimtā valoda ir krievu (2025)

Piezīme: N=207

Aptaujas datus novērojama statistiski nozīmīga korelācija starp dzīves apmierinātību un vērtējumu par neatkarīgās Latvijas vēstures periodu kopš 1991. gada. Proti, par šo laiku pozitīvi visbiežāk izsakās tie, kuri ir apmierināti ar savu dzīvi (7. attēls).

7. attēls. Vērtējums par jaunākajiem vēstures periodiem un dzīves apmierinātība (2025)

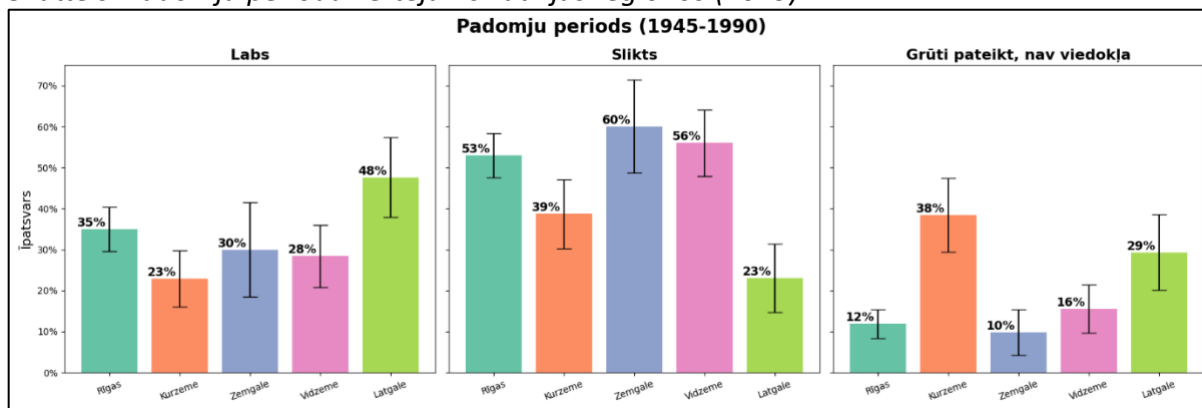
Monitoringa dati par Latvijas iedzīvotāju attieksmi pret padomju laiku Latvijas vēsturē uzrāda nozīmīgu pozitīvā vērtējuma samazināšanos (-17pp) un negatīvā vērtējumu pieaugumu (+15pp) pēdējos astoņos gados, kas varētu nozīmēt, ka sabiedrībā kopumā ir vājinājusies t. s. pēcpadomju nostalgija. Pat to Latvijas iedzīvotāju vidū, kuri šobrīd ir neapmierināti ar dzīvi kopumā (skalā no 1-10 to novērtē zemāk par 5), padomju laiku visbiežāk vērtē negatīvi, šādu vērtējumu paužot trešdaļai (33%) respondentu, bet vēl 24% to vērtējot kā drīzāk sliktu. Tas nozīmē, ka neapmierinātība ar pašreizējiem dzīves apstākļiem neizskaidro, kāpēc daļai iedzīvotāju ir pozitīvāka attieksme pret iepriekšējo nedemokrātisko iekārtu nekā pret atjaunoto neatkarīgo Latviju. Taču demogrāfiskie dati atkal liecina par būtiskām atšķirībām starp valodu grupām – vairums (63%), kam latviešu ir dzimtā valoda, padomju laiku vērtē negatīvi, bet pretēja aina paveras rusofonajā minoritātē, kur vairums šo Latvijas vēstures posmu vērtē pozitīvi (14.attēls).

Tajā pašā laikā iedzīvotāji ar pamata vai vidējo (profesionālo) izglītību okupācijas periodu vērtē ievērojami pozitīvāk nekā respondenti ar augstāko izglītību.⁶ Tāpat arī Latgale ir vienīgais reģions, kur joprojām gandrīz puse (48%) pozitīvi vērtē PSRS okupācijas periodu, kamēr pārējos Latvijas reģionos šādu respondentu īpatsvars nepārsniedz trešdaļu. Tāpat jautājumus rada relatīvi zema padomju laika negatīvais vērtējums Kurzēmē un augstāka nenoteiktībā attieksmē pret šo Latvijas vēstures posmu. Proti, Kurzeme, līdzīgi kā Latgale, izceļas ar būtiski augstāku respondentu īpatsvaru, kuri atturējušies vērtēt laika periodu no 1945 līdz 1990. gadam. Visbiežāk šajā jautājumā atturas tieši pilsētās (bet ne Rīgā) dzīvojošie, kā arī mazākumtautības (it sevišķi gadījumā, ja mazākumtautības respondents nav etniskais krievs), kuru koncentrācija pilsētās ir lielāka nekā mazāk urbanizētās teritorijās (8. attēls). Taču lielākā mīkla ir ievērojami augstāka pozitīvā attieksme pret padomju periodu trešās kvintiles vecumgrupā (46-57), kuras paaudzes identitāte formējās 80. gadu beigās un pārejas laikā.

---

⁶ Multinominālās regresijas rezultāti, kontrolējot pēc vecuma, statistiski nozīmīgu atšķirību ($p < 0,05$) uzrāda tikai respondentiem ar pamatzglītību vai vidējo profesionālo izglītību.

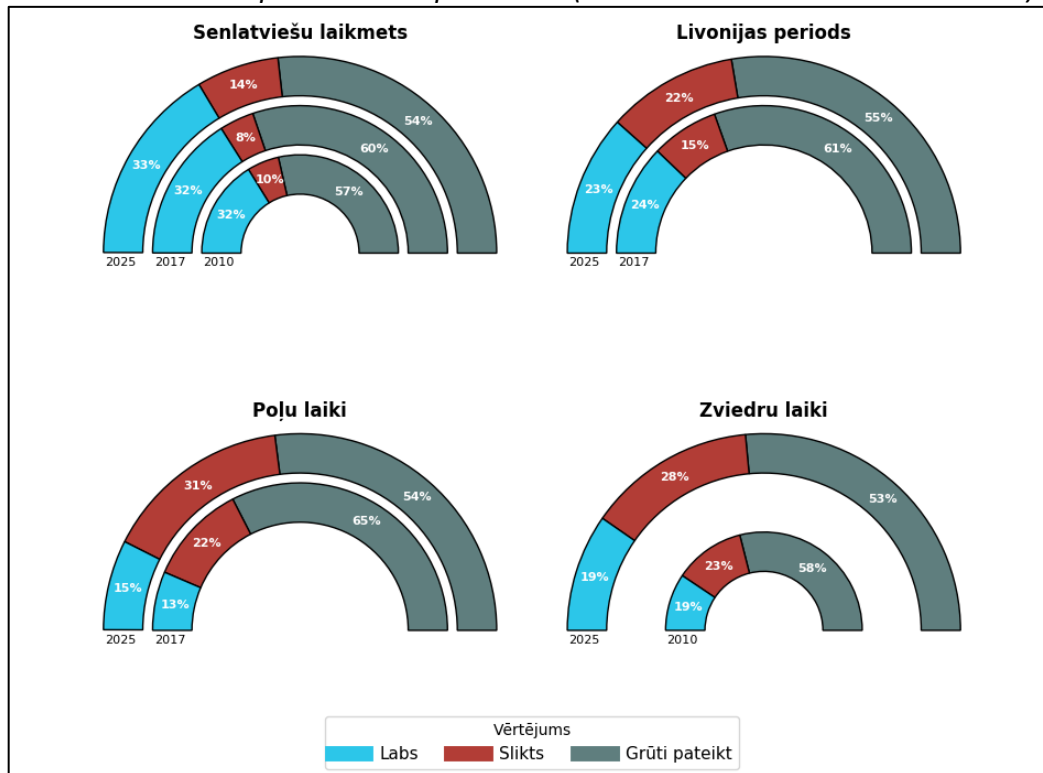
8. attēls. Padomju perioda vērtējums Latvijas reģionos (2025)

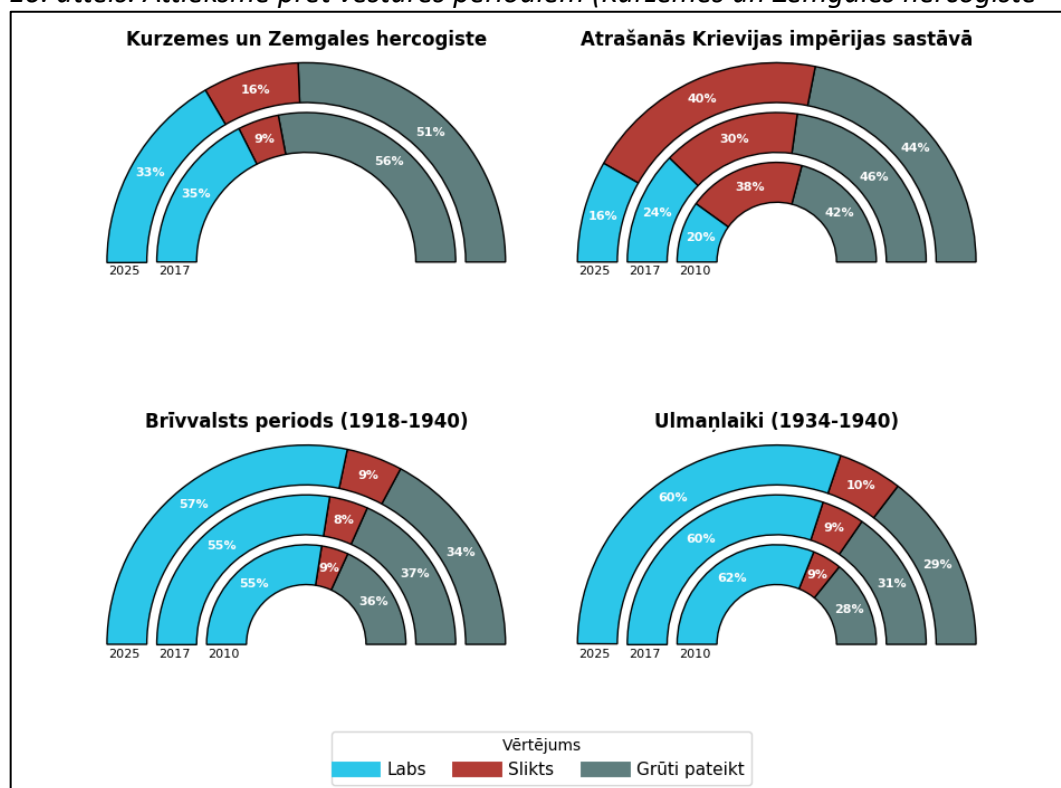
Piezīmes: Vertikālie nogriežņi norāda 5% kļūdas intervālu; N=1025.

Statistiski nozīmīga ietekme ir ne vien respondenta dzīvesvietai, bet arī vecumam un dzimtajai valodai. Par padomju periodu pozitīvi izsakās lielākoties iedzīvotāji, kuriem krievu ir dzimtā valoda, tāpat arī lielākas simpātijas pret PSRS okupācijas periodu ir iedzīvotājiem virs 45 gadiem salīdzinājumā ar jaunākām paaudzēm. Latgalē šādi respondenti ir sastopami biežāk, tas arī daļēji izskaidro Latgalē dzīvojošo augstākas simpātijas pret padomju laiku.

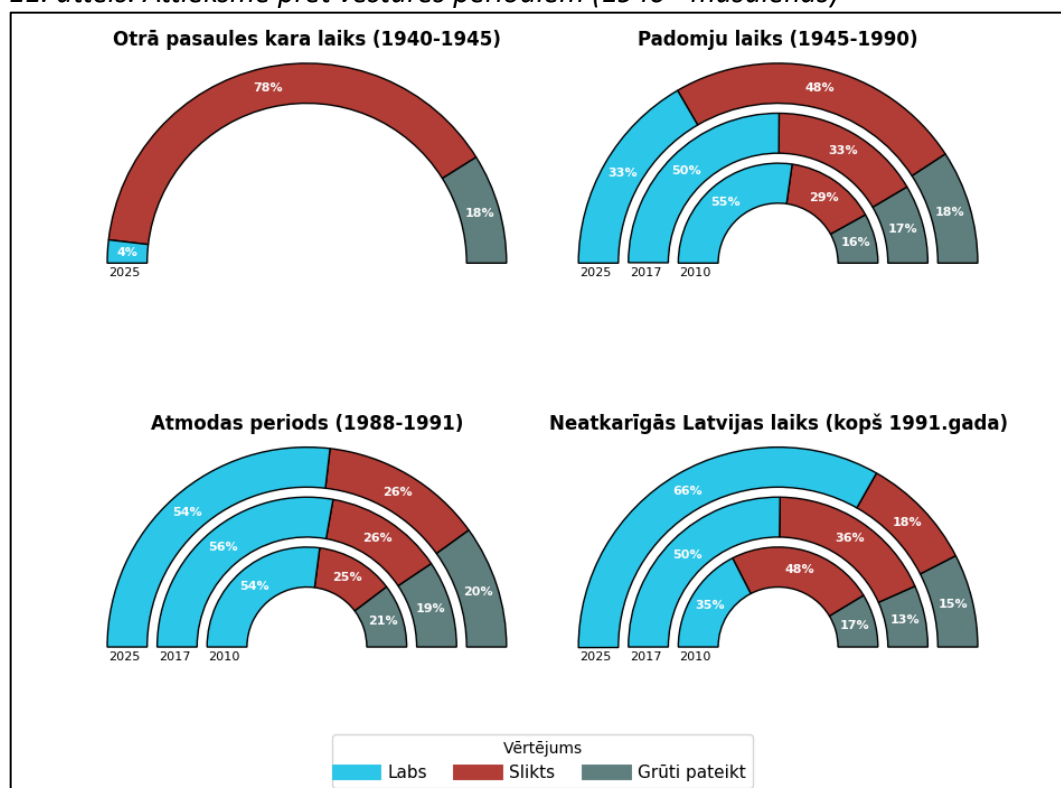
9. attēls. Attieksme pret vēstures periodiem (Senlatviešu laikmets - Zviedru laiki)

10. attēls. Attieksme pret vēstures periodiem (Kurzemes un Zemgales hercogiste - Ulmaņlaiki)

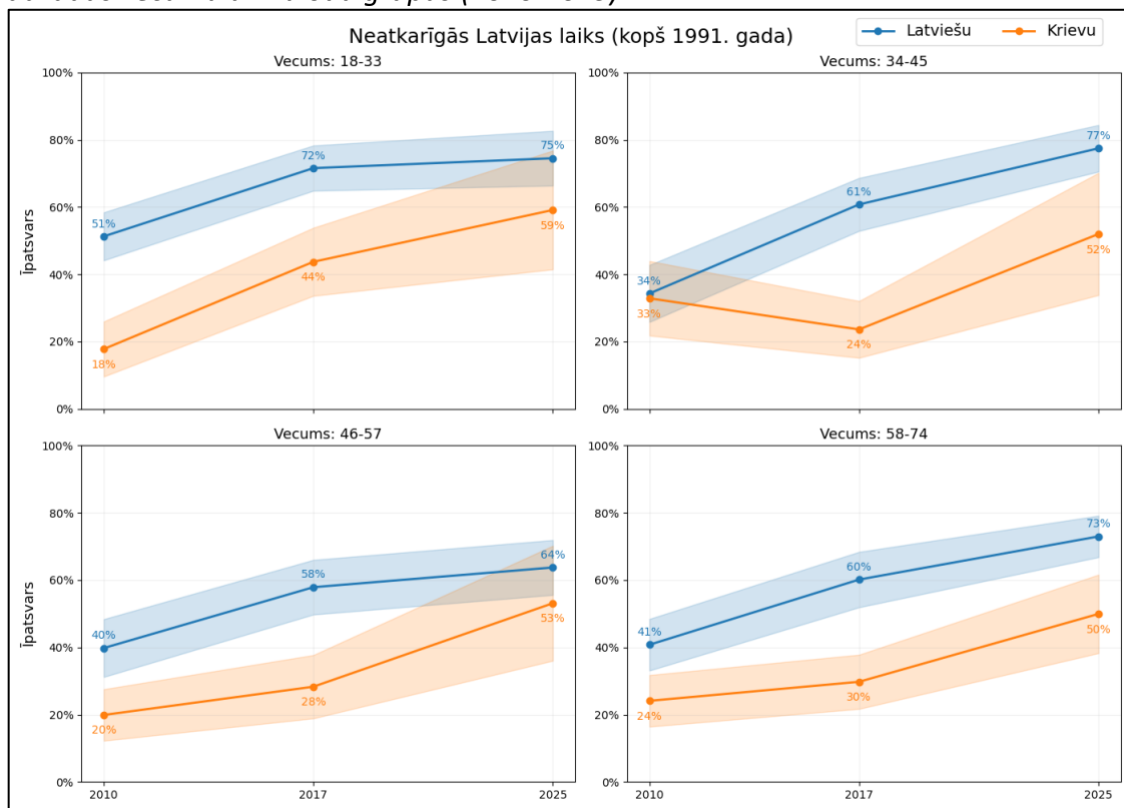

11. attēls. Attieksme pret vēstures periodiem (1940 - mūsdienas)

Augšupejoša dinamika, kas saistīta ar atjaunotās neatkarīgās Latvijas laiku, visizteiktāk novērojama rusofonajā minoritātē, kur pozitīva attieksme pieaugusi par 20 procentpunktiem (līdz 53%), pozitīvajam vērtējumam nu jau veidojot vairākuma viedokli šajā grupā. Viskrasākās izmaiņas rusofono iedzīvotāju vidū novērojamas tieši vidējā paaudzē (vecumā no 34–57 gadiem), kur pozitīvo vērtējumu īpatsvars ir teju dubultojies salīdzinājumā ar 2017. gadu (12. attēls).

12. attēls. Neatkarīgās Latvijas (kopš 1991. gada) pozitīvo vērtējumu īpatsvara dinamika dažādās vecuma un valodu grupās (2010-2025)

Piezīme: Iekrāsotās zonas norāda 5% kļūdas intervālu.

Dalība oficiāli svinamajās un atceres dienās

Līdzdalība oficiāli svinamajās un atceres dienās atklāj ne tikai sabiedrības attieksmi pret nozīmīgiem valsts vēstures notikumiem, bet arī nācijas saliedētības un vēsturiskās nepārtrauktības apziņu. Šajā sadaļā analizējam, kā mainījusies Latvijas iedzīvotāju līdzdalība valsts svarīgāko svētku – Valsts proklamēšanas (18. novembris), Lāčplēša dienas (11. novembris) un Neatkarības atjaunošanas (4. maijs) – atzīmēšanā, vaicājot respondentiem vai un kā ir atzīmētas šīs dienas pēdējo divu gadu laikā. Izpratne par svētku svinēšanas paradumu izmaiņām ļauj novērtēt, cik lielā mērā oficiālo svinamo dienu atzīmēšana kalpo kā sabiedrību vienojošs faktors.

Monitoringa dati parāda, ka pozitīva dinamika ir redzama ne vien paša jaunākā Latvijas vēstures perioda novērtējumā, par ko klāstījām iepriekšējā nodaļā, bet arī attiecībā uz šī vēstures perioda svarīgākā notikuma atzīmēšanu. Aizvien plašāks loks aktīvi svin Latvijas Republikas Neatkarības atjaunošanas dienu 4. maijā: 2017. gadā šos svētkus atzīmēja 29% aptaujāto, bet šobrīd tos atzīmē jau 51% iedzīvotāju (13. attēls).

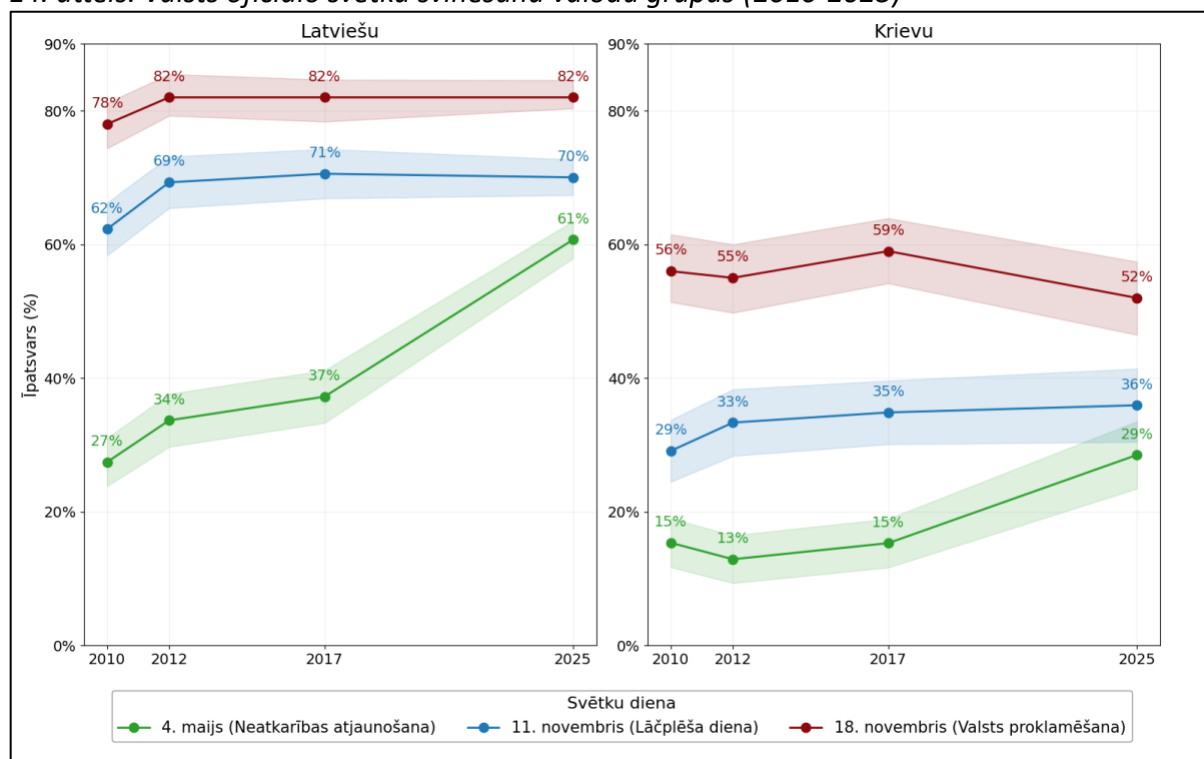
13. attēls. Valsts oficiālo svētku atzīmēšanas prakses 2010-2025

Piezīme: Izslēgtas atbildes "Grūti pateikt/Nav atbildes".

Mūsu apkopotie dati liecina, ka Neatkarības atjaunošanas dienas atzīmēšanas popularitāte ir augusi visā sabiedrībā. Šos svētkus vienlīdz plaši svin tiklab visās vecuma grupās, kā reģionos. To biežāk ir sākusi atzīmēt arī Latvijas rusofonā minoritāte, kaut gan tā joprojām retāk iesaistās valsts svētku svinēšanā. Šobrīd rusofonās minoritātes vidū Neatkarības atjaunošanas dienu un Lāčplēša dienu atzīmē aptuveni līdzīgs iedzīvotāju īpatsvars jeb aptuveni katrs trešais šīs valodas grupas pārstāvis (14. attēls).

14. attēls. Valsts oficiālo svētku svinēšana valodu grupās (2010-2025)

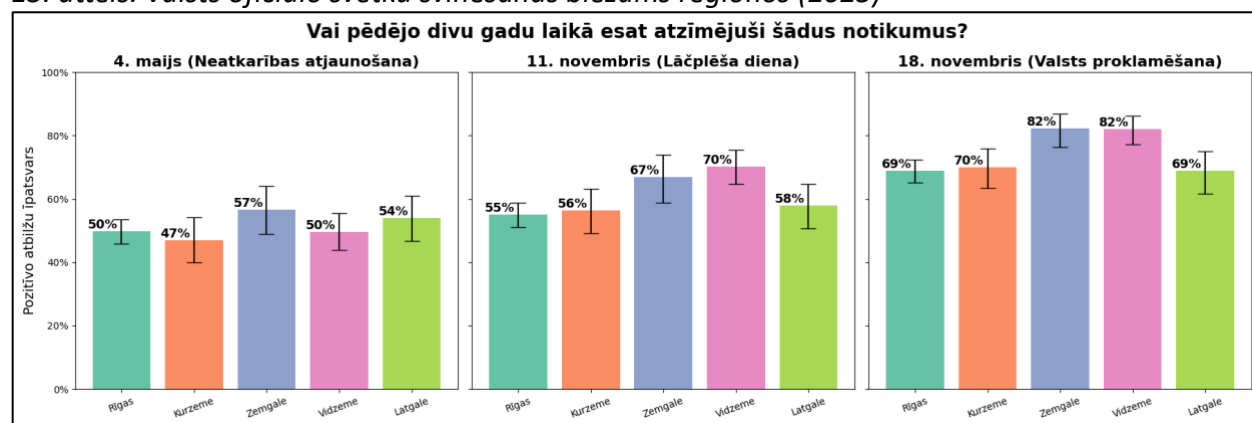
Piezīmes: Iekrāsotā zona norāda 5% kļūdas intervālu; izslēgtas atbildes "Grūti pateikt/Nav atbildes".

Savukārt Lāčplēša dienas un 18. novembra atzīmētāju skaits nav būtiski mainījies salīdzinājumā ar iepriekšējiem aptaujas viļņiem. Tiesa, salīdzinājumā ar 2017. gadu ir palielinājies to iedzīvotāju īpatsvars, kas 11. un 18. novembrī svētkus svin privāti – ģimenes vai draugu lokā. Iespējams, to ietekmējusi Covid-19 pandēmija un ar to saistītais paradums retāk apmeklēt publiskus pasākumus. Latvijas Republikas Proklamēšanas diena 18. novembrī joprojām ir sabiedrību vienojošākie svētki, kuru tostarp rusofonās minoritātes vidū privāti vai publiski svin aptuveni puse no aptaujātajiem (pēdējo astoņu gadu laikā novērotais kritums no 59% uz 52% nav statistiski nozīmīgs).

Reģionāli izceļas Zemgale un Latgale, kur Neatkarības atjaunošanas dienu svin biežāk nekā citviet Latvijā. Šīs atšķirības virspusēji nav ieraugāmas, jo reģionālā griezumā Latgalē svētkus svin 54% respondentu, kamēr Rīgas reģionā 50%, bet Zemgalē pat 57%, savukārt Kurzemē vien 47% (15. attēls). Tomēr, kontrolējot atbildes pēc dzimuma, vecuma, valodas un izglītības, atšķirības starp reģioniem izzūd, vien Latgalei saglabājot pozitīvu un statistiski nozīmīgu atšķirību no

pārējiem reģioniem.⁷ Citiem vārdiem, vietai ir daudz mazāka nozīme nekā respondenta vecumam (jo vecāks respondents, jo biežāk svin valsts svētkus), dzimumam (vīrieši biežāk svin), izglītībai (jo augstāka izglītība, jo biežāk svin) un valodu grupai, rusofonajai minoritātei retāk iesaistoties Neatkarības atjaunošanas dienas atzīmēšanā. Līdzīga situācija novērojama attiecībā uz Lāčplēša dienu un 18. novembri, kur reģionālās atšķirības pilnībā izzūd, kad kontrolē atbildes pēc iepriekšminētajiem sociāldemogrāfiskajiem parametriem.

15. attēls. Valsts oficiālo svētku svinēšanas biežums reģionos (2025)

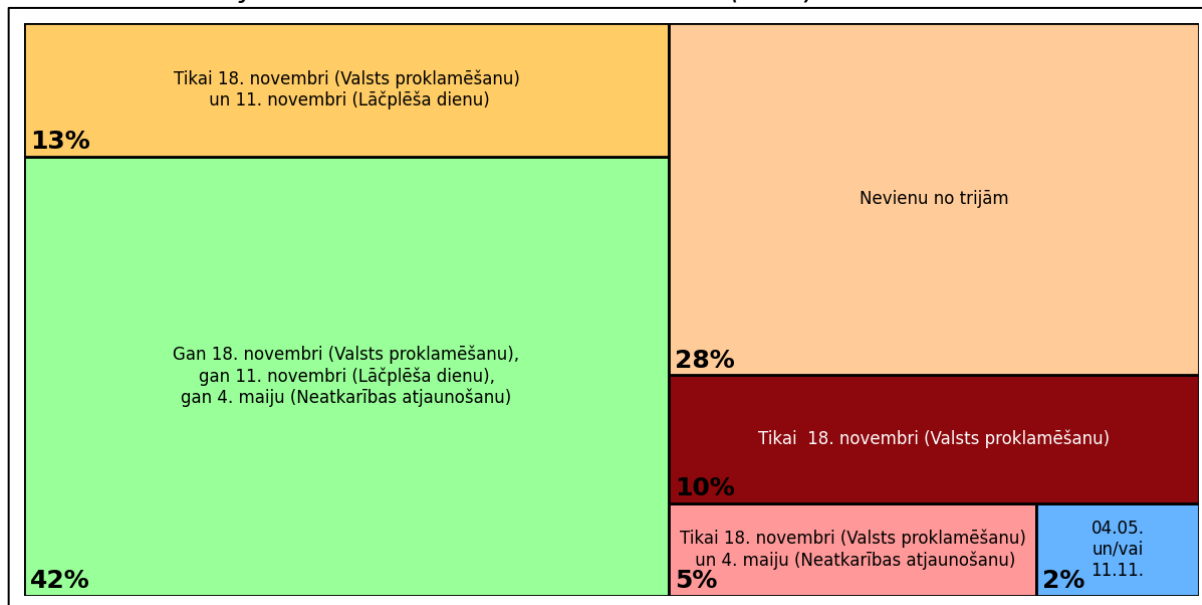

Kopumā ņemot, valsts svarīgāko oficiālo svētku dienu svinēšanā iesaistās aptuveni trīs no katriem četriem valsts iedzīvotājiem (16. attēls). Visbiežāk aptaujātie (42%) ir atzīmējuši visus trīs svētkus, savukārt, ja no trim svētku dienām tiek atzīmētas tikai divas, tad aptuveni vienāds īpatsvars izvēlas kopīgi ar Valsts proklamēšanas dienu svinēt Neatkarības atjaunošanas dienu vai Lāčplēša dienu. Tikmēr 28% iedzīvotāju nesvin nevienu no aptaujā minētajām oficiālo svētku dienām. Šādus iedzīvotājus visbiežāk var sastapt to vidū, kuriem krievu ir dzimtā valoda, kas nedzīvo Rīgā, bet reģionos. Tāpat vispār neiesaistīties valsts oficiālo svētku svinēšanā raksturīga iedzīvotājiem, kuriem nav augstākās izglītības. Taču ne vien sociāldemogrāfiskajiem aspektiem ir statistiski nozīmīga loma. Tam ir saistība arī ar subjektīvo pašsajūtu : jo apmierinātāks ir indivīds ar pašreizējo dzīvi, jo augstāka varbūtība, ka vismaz viena no trim aptaujā ietvertajām valsts

⁷Rezultāts iegūts ar lineārās regresijas palīdzību, apvienojot atbildes “Esmu atzīmējis tikai ģimenes vai draugu lokā” un “Esmu apmeklējis publiskus pasākumus” un “Esmu atzīmējis abos veidos”, iepretim “Neesmu atzīmējis vispār” un “Grūti pateikt/Nav atbildes” kā atkarīgo mainīgo un izmantojot reģionu, vecumu, dzimumu, izglītību kā neatkarīgos mainīgos.

svētku oficiālajām dienām tiks atzīmēta. Vienlaicīgi nedz vecumam, nedz reģionālajam aspektam nav statistiski nozīmīgas ietekmes.⁸

16. attēls. Valsts oficiālo svētku atzīmēšanas intensitāte (2025)

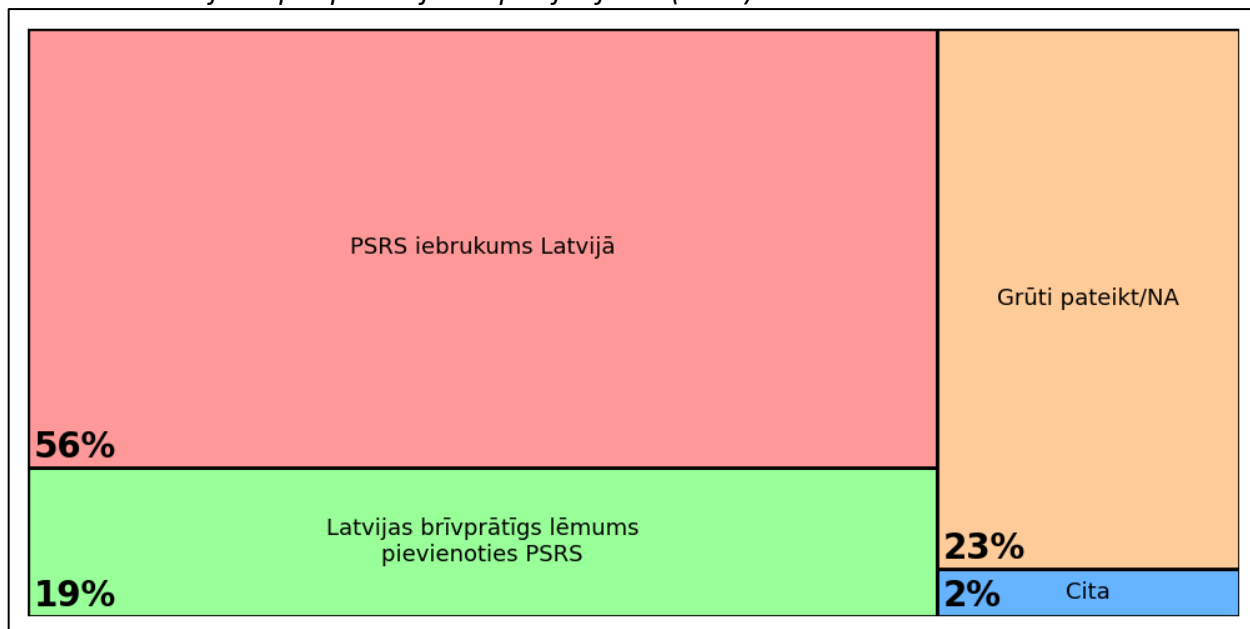
Piezīme: “Grūti pateikt/Nav atbildes” ieskaitīts kā konkrētās svētku dienas neatzīmēšana. N=2023.

⁸ Rezultāti no lineārās regresijas rezultātiem, kurā visi minētie parametri izmantoti vienā regresijā, par bināru atkarīgo mainīgo izmantojot svētku svinēšanu.

Priekšstati par padomju okupāciju

Padomju okupācijas fakts un attieksme pret to vēl aizvien kalpo par simbolisku dalījuma līniju starp atšķirīgām Latvijas atmiņu kopienām. Krievijas iebrukums Ukrainā, bez šaubām, saasināja uzmanību uz šo vēsturisko pieredzi. Sociālās atmiņas monitoringā iegūtie dati atklāj, ka Latvijas sabiedrības vairākums (56%) šobrīd pauž atbalstu apgalvojumam, ka Latvija kļuva par PSRS daļu iebrukuma rezultātā. Vienlaikus vērā ņemama sabiedrības daļa uzskata, ka Latvija brīvprātīgi pievienojās PSRS (17. attēls). Turpmāk tekstā analītiskos nolūkos šīs abas izvēles tiek attiecīgi sauktas arī par *okupācijas naratīvu* un *brīvprātīgās pievienošanās naratīvu*.

17. attēls. Vērtējums par padomju okupācijas faktu (2025)

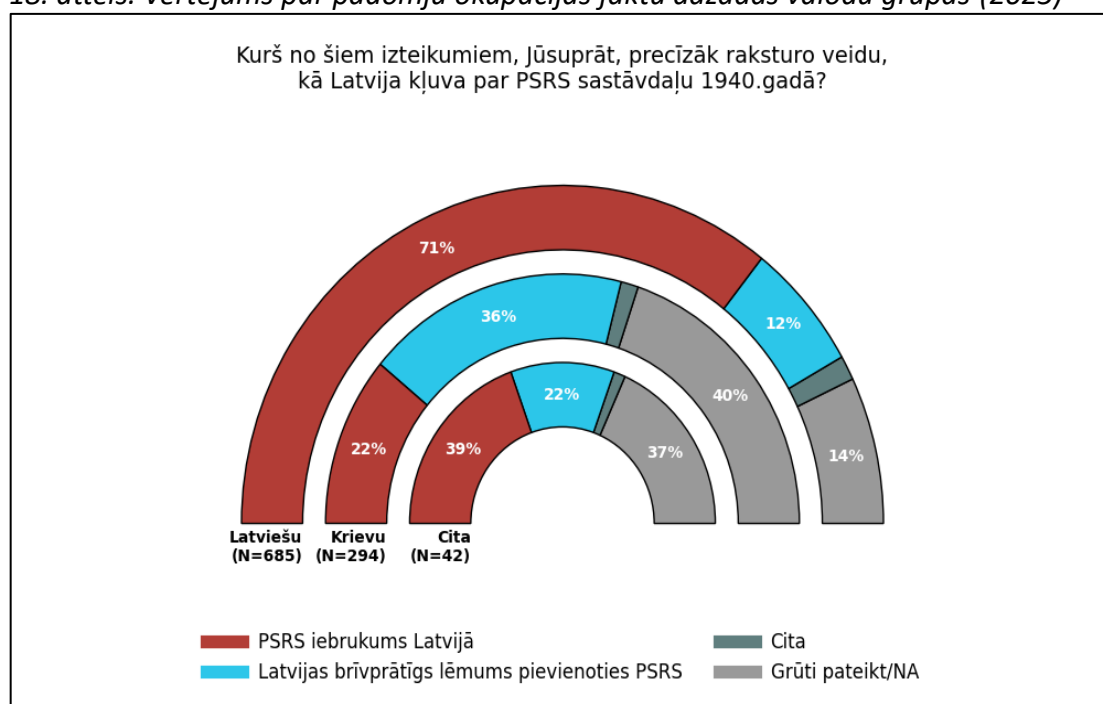

Piezīme: N=1022

Atbalsts padomju okupācijas naratīvam ir vienādi izklaidēts starp dažādām paaudzēm, taču ar ievērojami lielāku varbūtību tam piekrīt respondenti, kuriem latviešu ir dzimtā valoda, Kurzemē un Zemgalē dzīvojošie, kā arī respondenti ar augstāko izglītību. Savukārt brīvprātīgās pievienošanās naratīvam biežāk piekrīt rusofonā minoritāte (18. attēls) un vecāka gadagājuma respondenti, kas sasnieguši pirmspensijas vai pensijas vecumu (58–69). Interesanti, ka brīvprātīgās pievienošanās interpretācijai ar lielāku varbūtību piekrīt Rīgas un Vidzemes

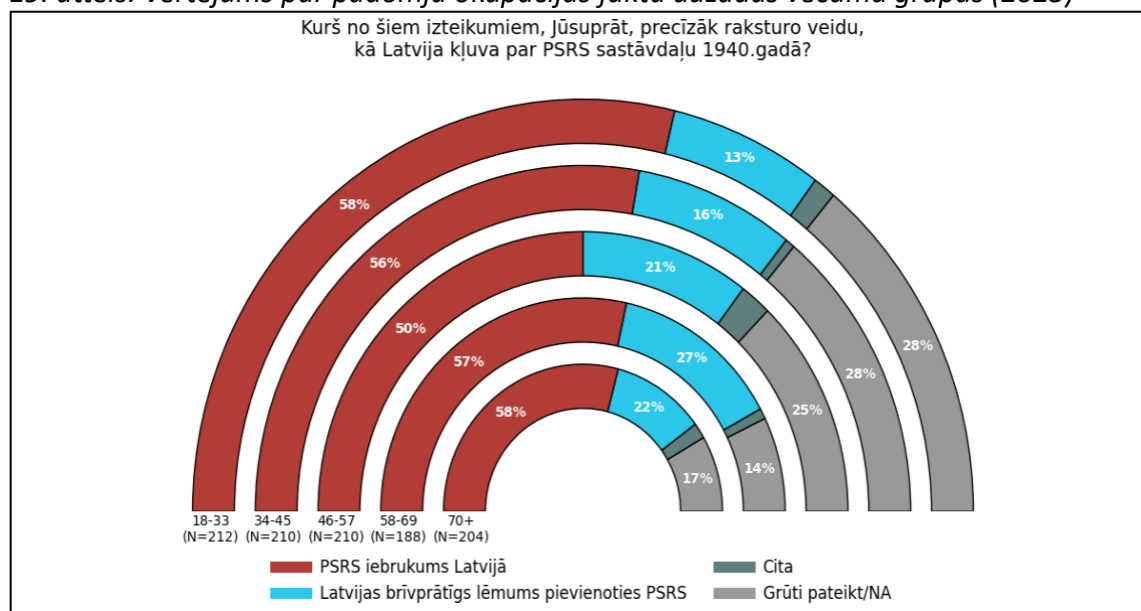
iedzīvotāji, nevis Latgalē dzīvojošie.⁹ Taču Latgalē daudz lielāka aptaujāto daļa izvēlas nepozicionēties jautājumā par padomju okupāciju. Kopumā 2025. gada aptaujas rezultāti liecina, ka pašlaik krievi un citām Latvijas mazākumtautībām, it īpaši to rusofonajai daļai, ir daudz raksturīgāk saglabāt svārstīgumu un neizlēmību jautājumā par padomju okupāciju. Tāpat izvēli nepozicionēties var biežāk pamanīt starp respondentiem ar pamatzglītību vai zemāku izglītību un starp divām jaunākajām vecumgrupām (18-33 un 34-45), kurām paaudzes formatīvais periods ir datējams ar laiku pēc PSRS izjukšanas (19. attēls).

18. attēls. Vērtējums par padomju okupācijas faktu dažādās valodu grupās (2025)

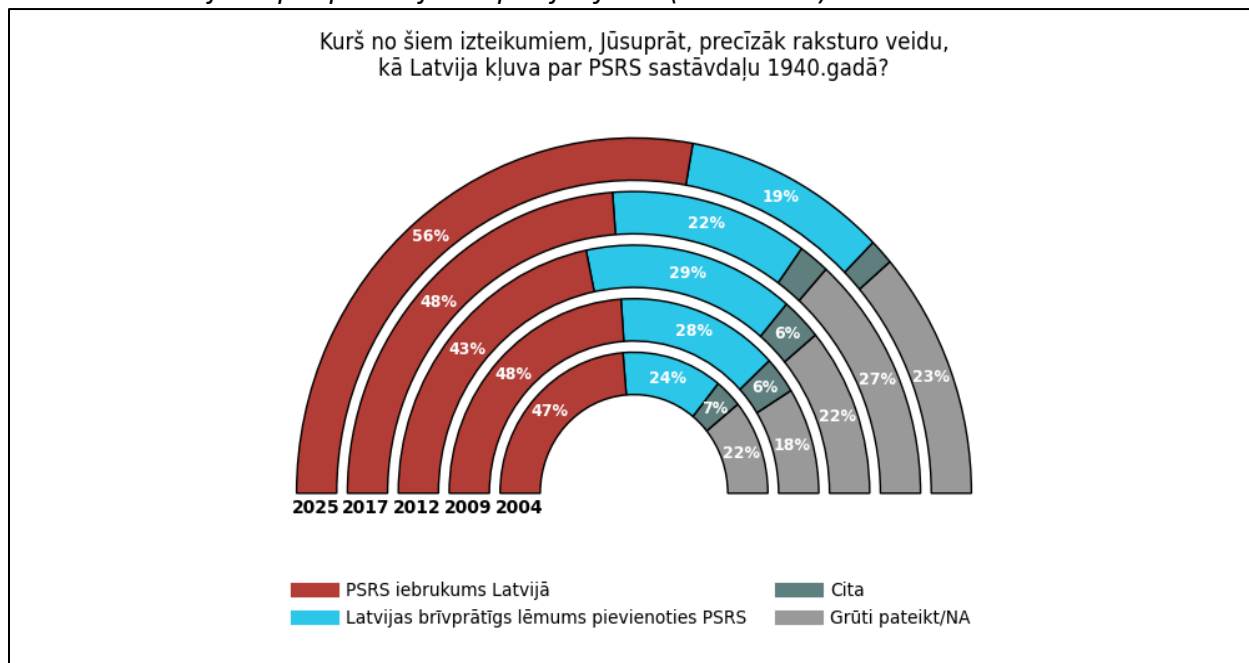
⁹ Šajā aptaujā Vidzemes reģions aptver arī Pierīgu.

19. attēls. Vērtējums par padomju okupācijas faktu dažādās vecuma grupās (2025)

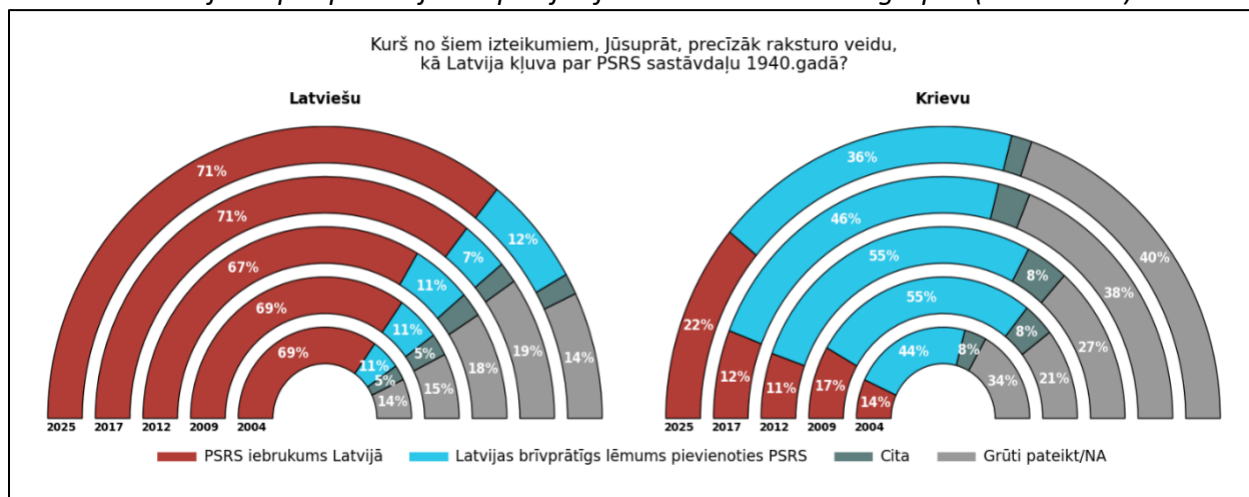

2025. gada monitoringa rezultāti par padomju okupācijas uztveri iegūst plašākas interpretācijas iespējas, ja jaunākos datus salīdzinām ar agrāk veiktajiem sabiedriskās domas mērījumiem. Priekšstatī par to, kā Latvija kļuva par daļu no PSRS, pēdējos 20 gados ir noskaidroti vēl četros aptauju viļņos (20. attēls). Šī dinamika liecina par būtiskām izmaiņām Latvijas sociālajā atmiņā. Proti, iedzīvotāju atbalsts apgalvojumam, ka Latvijas kļuva par PSRS sastāvdaļu iebrukuma rezultātā, ir palielinājies par 8 procentpunktiem. Iepriekšējie četri aptauju viļņi nekad nav uzrādījuši tik krasu priekšstatu maiņu. Vienlaikus var novērot, ka kopš 2012. gada ir samazinājies atbalsts brīvprātīgās pievienošanās naratīvam, bet saglabājusies liela neizlēmušo respondentu daļa, kurā atradīsim gan okupācijas noliedzējus, gan tādus, kas patiešām nespēj pozicionēties vai demonstrē ignoranci.

20. attēls. Vērtējums par padomju okupācijas faktu (2004-2025)

21. attēls. Vērtējums par padomju okupācijas faktu dažādās valodu grupās (2004-2025)

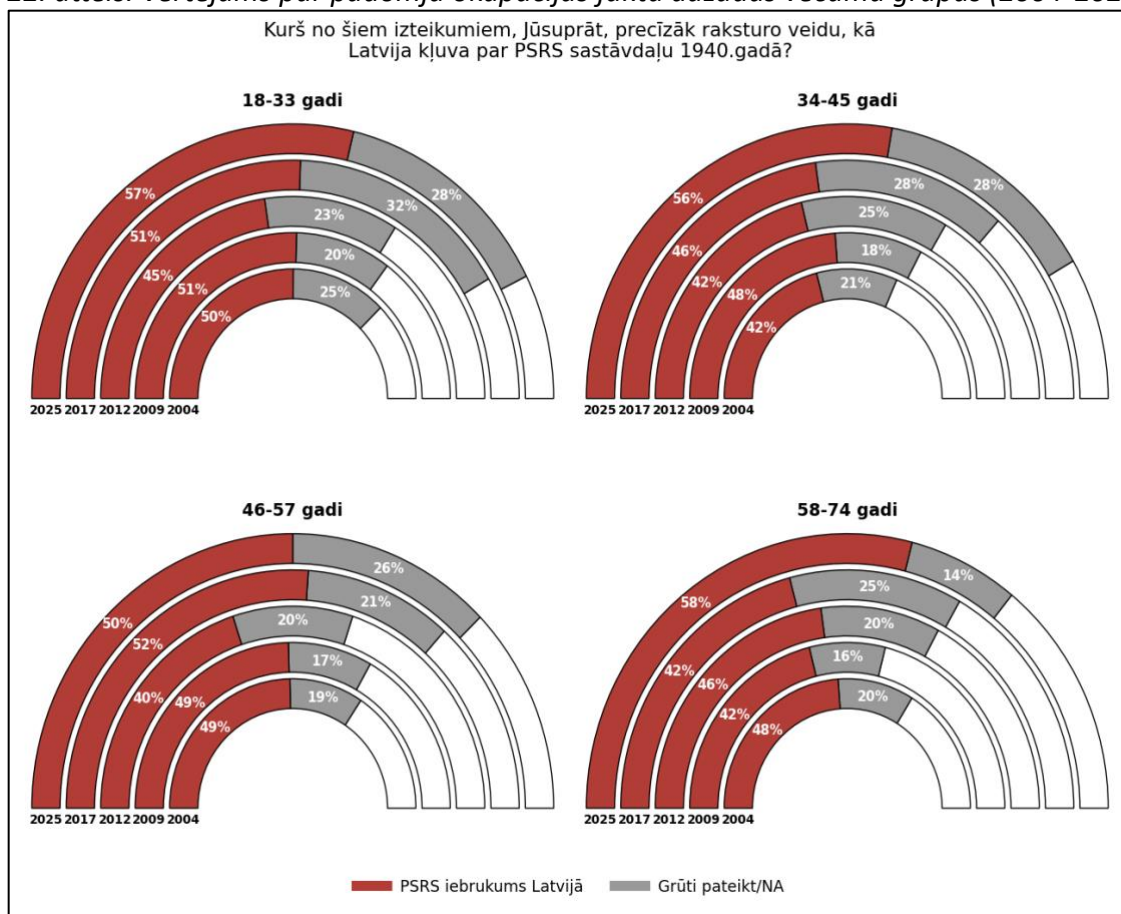

Aplūkojot 20 gadu dinamiku tuvplānā, var pamanīt, ka globālās ekonomiskās recesijas laikā (2009–2011), kad Latvijas un Krievijas bilaterālās attiecības kļuva nosacīti pragmatiskākas, sabiedrības atbalsts okupācijas naratīvam samazinājās. Loģistiskās regresijas analīzes rezultāti atklāj, ka 2009. un 2012. gadā (salīdzinājumā ar 2025. gadu) iespēja, ka respondenti izvēlēšies atbalstīt okupācijas naratīvu, nevis brīvprātīgās pievienošanās naratīvu, bija attiecīgi par 27% un 37% zemāka. Taču nozīmīgas atšķirības starp valodu grupām pēdējo 20 gadu laikā nav mainījušās,

kas atbalsojies arī reģionālās atšķirībās starp vietām, kur dominē etniskie latvieši un rusofonās etniskās minoritātes (21. attēls). Atbalsts brīvprātīgās pievienošanās naratīvam ir saglabājies daudzkārt augstāks rusofonajā minoritātē. Rusofono respondentu vidū var novērot arī pieaugošu tendenci nepozicionēties šajā jutīgajā jautājumā un izvēlēties atbildi “Grūti pateikt/Nav atbildes”, tādējādi izrādot nenoteiktību par to, kādā veidā Latvija nokļuva PSRS sastāvā.

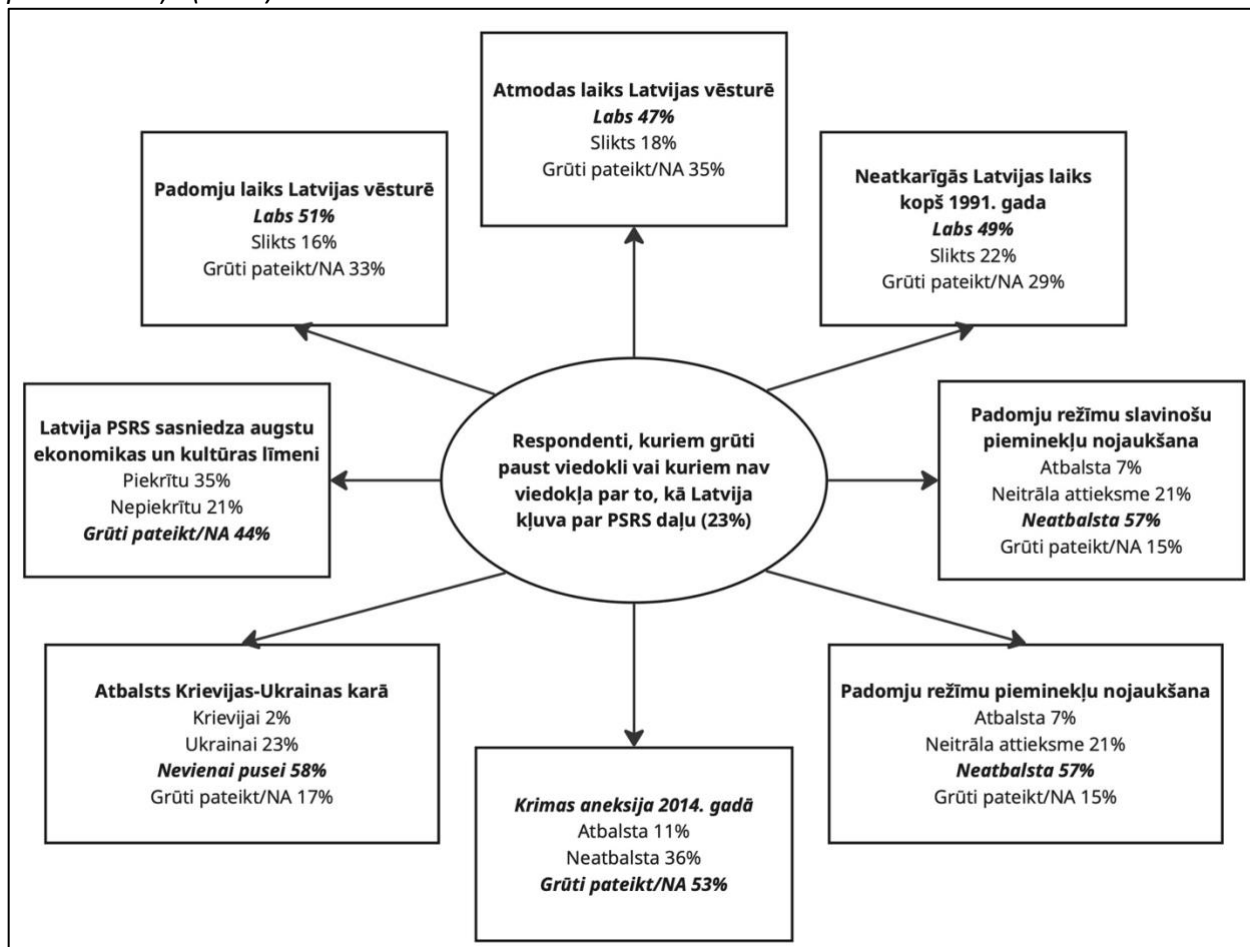
Nevēlēšanās paust skaidru atbildi pēdējos 20 gados ir izgaismojusi arī būtiskas paaudžu atšķirības – divās jaunākajās vecumgrupās (18-33 un 34-45) respondenti ar attiecīgi 86% un 46% lielāku varbūtību ir izvēlējušies nepozicionēties, nevis atbalstīt okupācijas naratīvu (22. attēls). Taču ideoloģiski polarizējošos aptauju jautājumos, kāds ir arī šis gadījums, atbilžu kategorija “Grūti pateikt/Nav atbildes” vienmēr pieprasa papildu iedziļināšanos un uzmanīgu interpretāciju.

22. attēls. Vērtējums par padomju okupācijas faktu dažādās vecuma grupās (2004-2025)

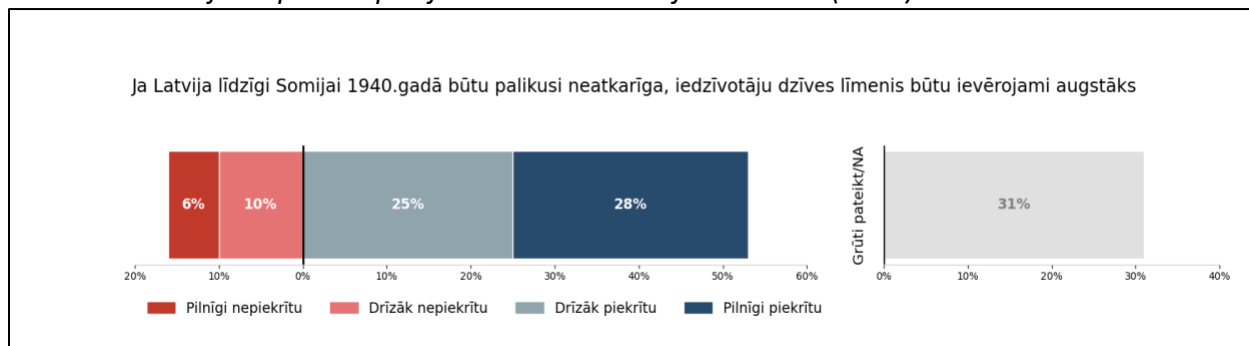
2025. gada Monitoringa dati parāda, ka nepozicionēšanās padomju okupācijas jautājumā ir daudzdimensionāls sociāls fakts. Krostabulējot atbildi “Grūti pateikt/Nav atbildes” ar citiem Monitoringā iekļautiem jautājumiem, var labāk ieraudzīt plašo un nereti pretrunīgo attieksmju diapazonu, kas caurstrāvo šo viedokļu grupu (23. attēls). Tajā nozīmīga vieta ir pozitīvam padomju laika novērtējumam. Taču arī pret Atmodas periodu un laiku kopš Latvijas neatkarības atjaunošanas visbiežāk tiek pausta pozitīva attieksme. Vairākums (57%) ir noraidošs pret padomju režīmu cildinošo pieminējumu, tostarp ar Otro pasaules karu saistīto pieminējumu, demontāžu Latvijā. Tikmēr Krievijas agresija pret Ukrainu – Krimas aneksija un pilna mēroga iebrukums – atklāj ģeopolitisko priekšstatu fragmentāciju. Šajā izvairīgajā grupā varam arī novērot mainīgu to respondentu īpatsvaru, kas nevēlās vai nespēj pozicionēties citos aptaujas jautājumos. Tas svārstās no 15% jautājumā par pieminējumu demontāžu līdz 75% (neatbalsta nevienu pusi + grūti pateikt) attieksmē pret Krievijas iebrukumu Ukrainā. Tādējādi starp respondentiem, kas nevēlās pozicionēties pret padomju okupācijas naratīvu, var nošķirt gan situatīvas attieksmes, gan noklusētas prosovjetiskas/prokremliskas attieksmes, gan patiesu ignoranci, kuru motivē zināšanu un intereses trūkums par attiecīgo vēsturisko notikumu.

23. attēls. Raksturojums iedzīvotājiem, kuriem grūti paust vai nav viedokļa par to, kā Latvija kļuva par PSRS daļu (2025)

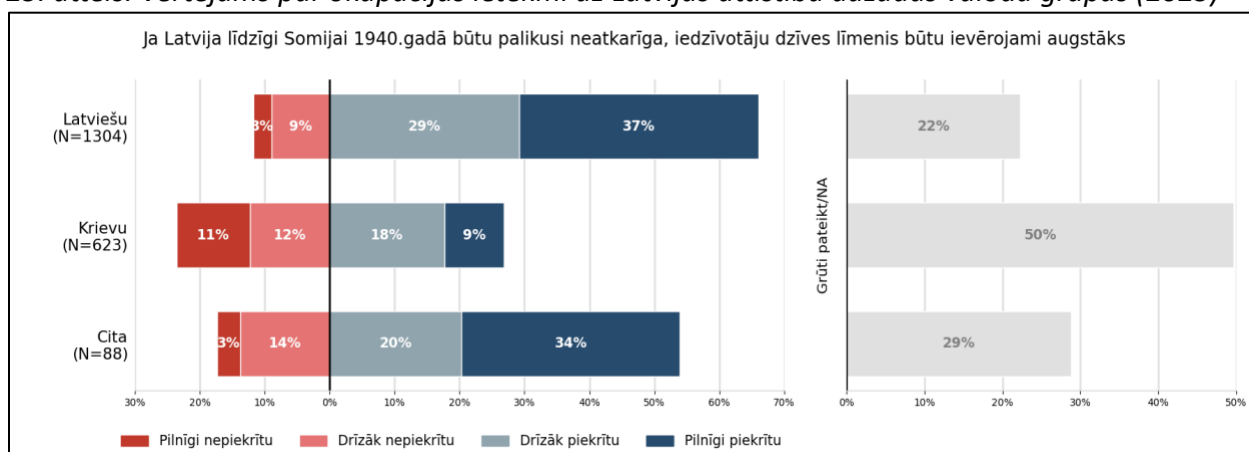
Latvijas publiskajā telpā ik pa laikam tiek izteikti minējumi, kāda būtu Latvijas attīstība, ja līdzīgi Somijai tiktu nolemts militāri pretoties PSRS okupācijai 1940. gadā. Monitoringa dati liecina, ka iedzīvotāju lielākā daļa (53%) uzskata, ka Latvijas dzīves līmenis neatkarības saglabāšanas gadījumā būtu ievērojami augstāks. Tam nepiekrīt tikai 16% aptaujāto, bet katram trešajam iedzīvotājam nav viedokļa, kas liecina par augstu ignoranci (24. attēls). *Somijas modeļa* atbalstītājus ir lielāka varbūtība ieraudzīt starp etniskajiem latviešiem, vecākajā paaudzē un starp Latvijas iedzīvotājiem ar augstāko izglītību. Pārliecība, ka Somijas gadījums būtu piemērojams Latvijas situācijai, ir cieši saistīta ar atbalstu padomju okupācijas naratīvam – 71% respondentu, kas piekrīt šādam alternatīvās vēstures scenārijam, arī piekrīt, ka Latvija kļuva par PSRS daļu iebrukuma rezultātā.

24. attēls. Vērtējums par okupācijas ietekmi uz Latvijas attīstību (2025)

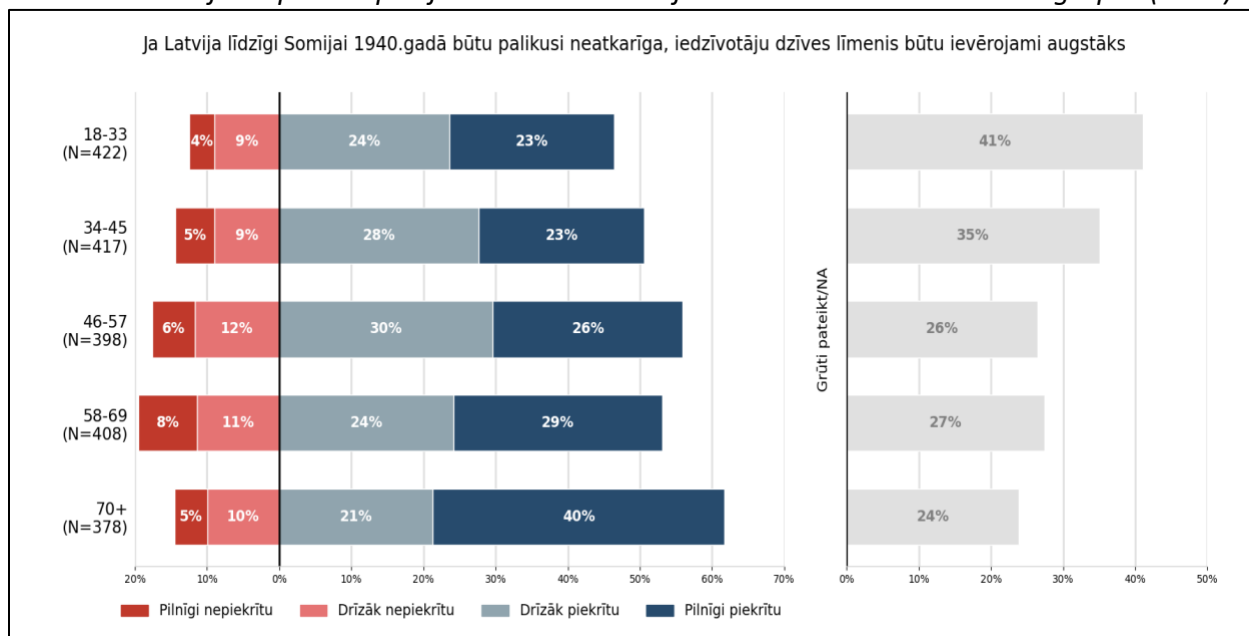

Piezīme: N=2015

25. attēls. Vērtējums par okupācijas ietekmi uz Latvijas attīstību dažādās valodu grupās (2025)

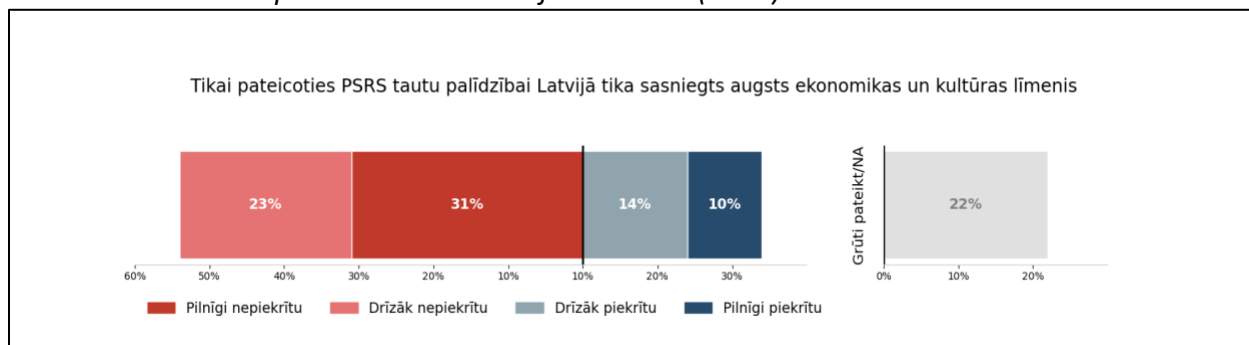

26. attēls. Vērtējums par okupācijas ietekmi uz Latvijas attīstību dažādās vecuma grupās (2025)

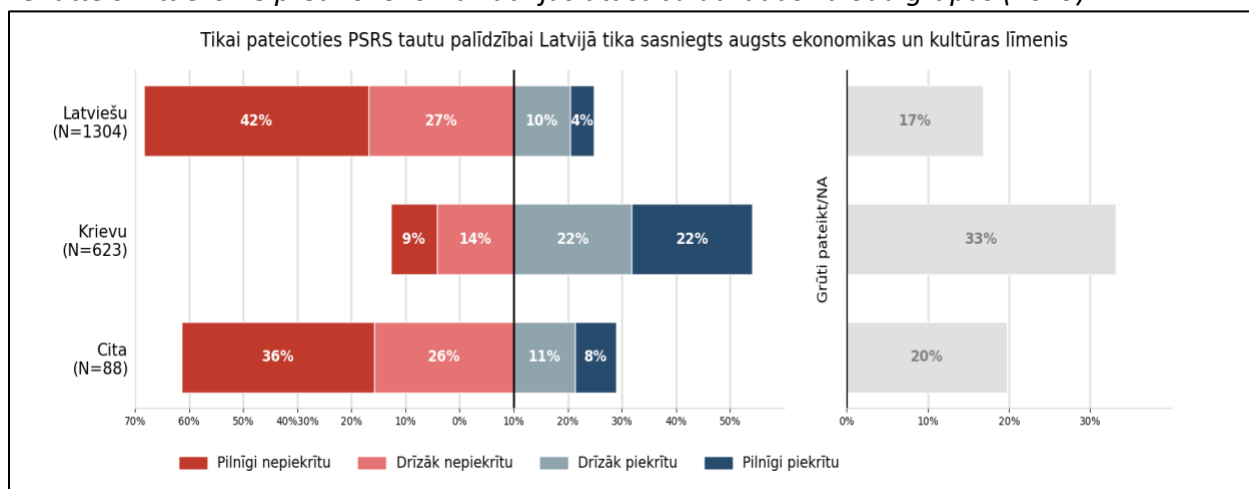

2025. gada Monitoringā mēs arī noskaidrojām, kāda ir iedzīvotāju attieksme pret padomju režīma progresīvo rāmējumu, kurā tiek uzsvērts PSRS ieguldījums Latvijas attīstībā (“Pateicoties PSRS tautu palīdzībai Latvijā tika sasniegts augsts ekonomikas un kultūras līmenis”). Šāds okupācijas laika rāmējums vai tā variācijas bieži tiek izmantotas Kremļa vēstures propagandā, lai kultivētu nostalgiju pēc padomju laika un neizdevušās valsts naratīvu.¹⁰ Aptaujas rezultāti liecina, ka Latvijas sabiedriskā doma ir visnotaļ sašķelta, ja padomju režīmu aplūko tikai ekonomiskās un kultūras attīstības gaismā – 54% respondentu neatbalsta šādu PSRS kā dzinēj spēka rāmējumu, bet 44% respondentu vai nu atbalsta vai arī nevēlas tam atklāti oponēt (27. attēls).

27. attēls. Attieksme pret PSRS lomu Latvijas attīstībā (2025)

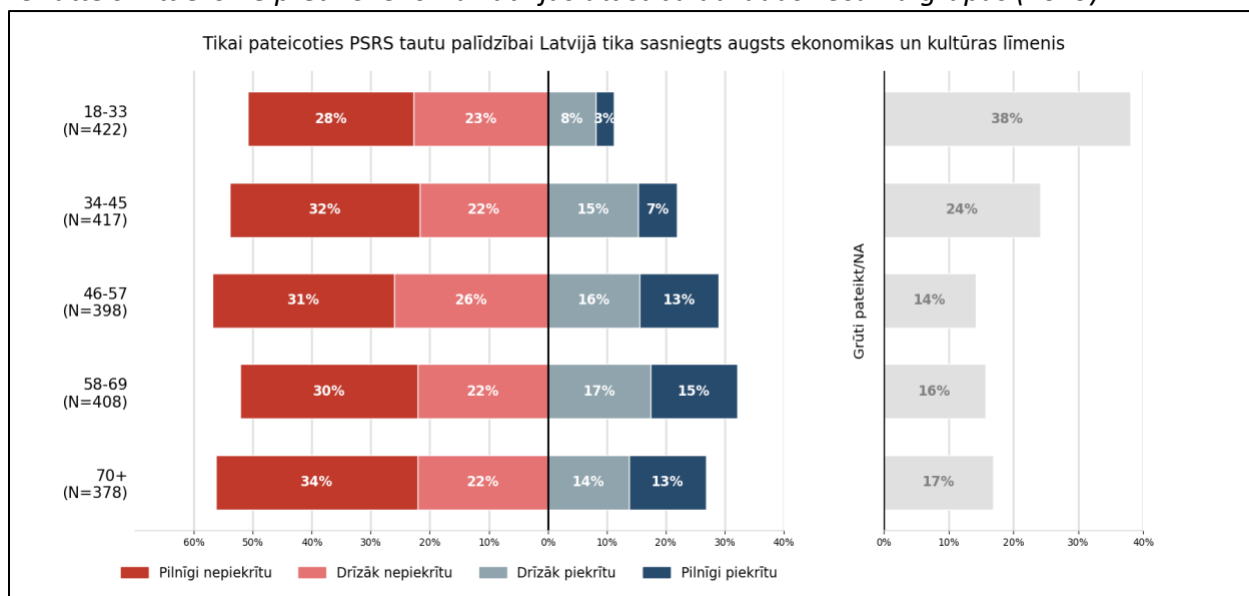
28. attēls. Attieksme pret PSRS lomu Latvijas attīstībā dažādās valodu grupās (2025)

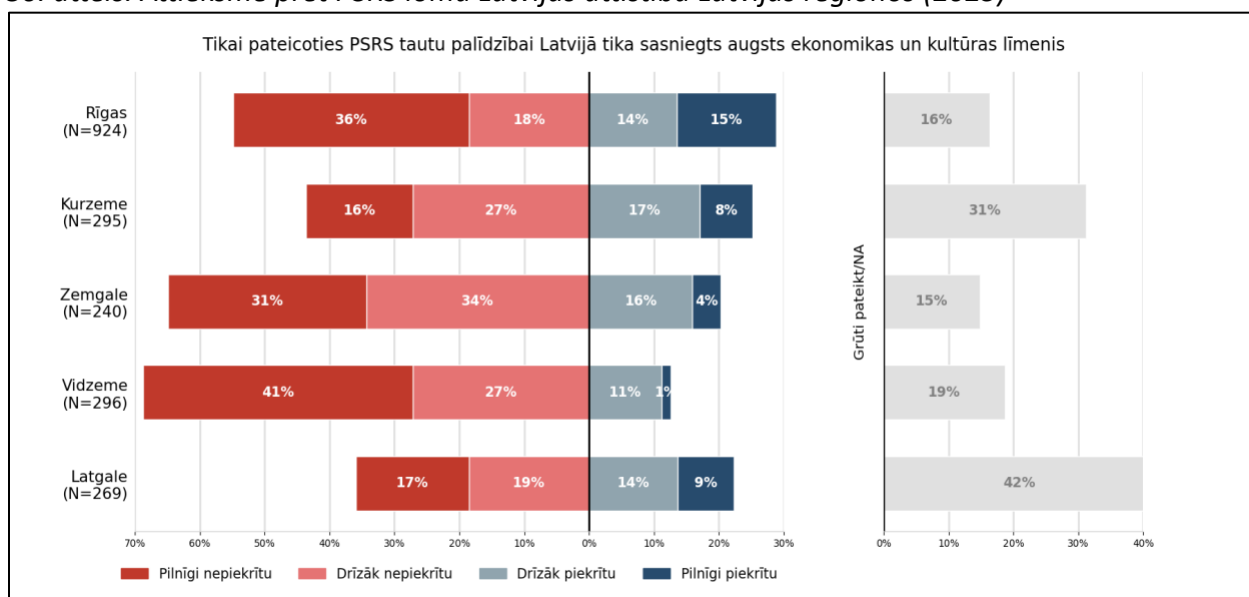
Piezīme: N=2015

¹⁰ Kaprāns, M. 2020. “Russia’s economic narratives towards the Baltic states: Structural elements and the potential of ideological alignment.” Kudors, A., J. Hermanis (Eds.) *The Russians Economy: Prospects for Putin 4.0*. Riga: Centre for East European Policy Studies, University of Latvia Press, pp. 143–156.

29. attēls. Attieksme pret PSRS lomu Latvijas attīstībā dažādās vecuma grupās (2025)

30. attēls. Attieksme pret PSRS lomu Latvijas attīstībā Latvijas reģionos (2025)

Kamēr vairums respondentu (68%), kuriem latviešu valoda ir dzimtā, nepiekrīt padomju režīma ieguldījumam Latvijas attīstībā, rusofonie respondenti, no kuriem daudzi (44%) dod priekšroku šim progresīvajam rāmējumam (28. attēls), uzrāda lielākas iekšējās atšķirības. Progresīvajam rāmējumam ar lielāku varbūtību piekrīt arī Rīgā dzīvojošie un vecākās paaudzes respondenti. Savukārt jaunākajā paaudzē visbiežāk var sastapt nenoteiktību par to, kā PSRS tautas

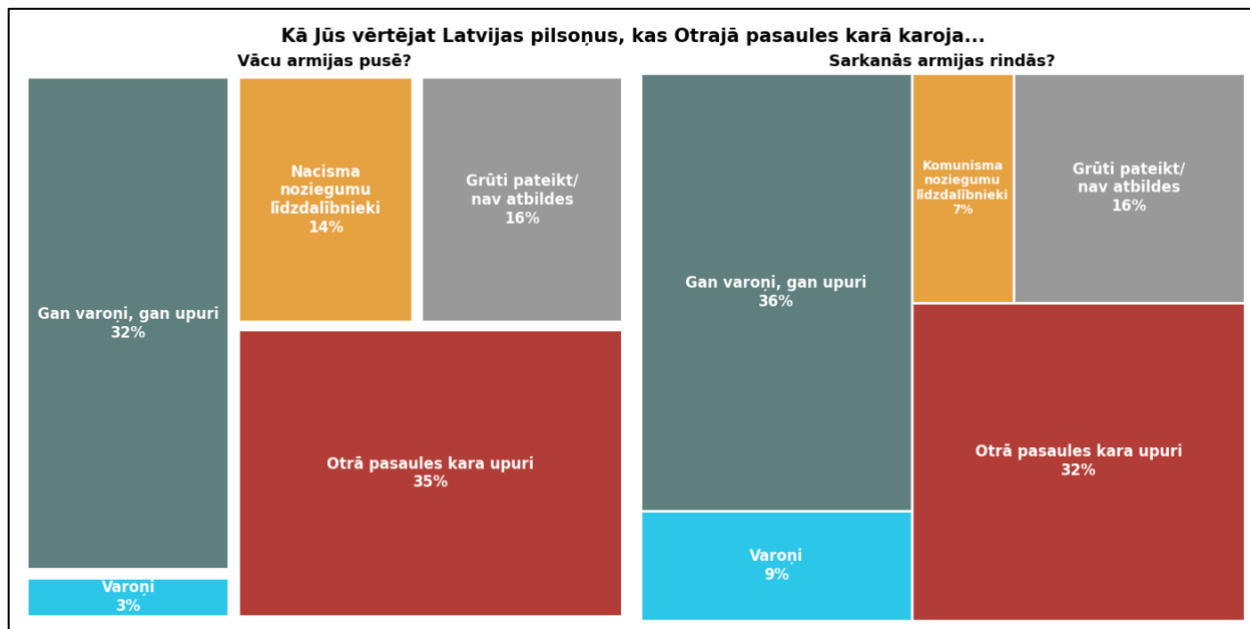
veicināja Latvijas attīstību (29. attēls). Augstāka nenoteiktība un nevēlēšanās pozicionēties ir reģistrēta arī Kurzēmē un Latgalē (30. attēls), kas, iespējams, atklāj šī reģionāli norobežotā respondentu segmenta citādākos priekšstatus par tautsaimniecības un kultūras attīstību padomju laikā.

Attieksme pret Otrā pasaules karu

Otrais pasaules karš nav pazudis no Latvijas sociālās atmiņas. Krievijas pilna mēroga iebrukums Ukrainā 2022. gadā un kopējā drošības situācija reģionā ir no jauna aktualizējusi kara vēsturisko pieredzi. Vienlaikus šogad, kad pasaulē tiek atzīmēta 80. gadskārta kopš Otrā pasaules kara beigām, Latvijā redzamākas kļūst robežas starp kara seku dažādām interpretācijām un atmiņu kopienām. Tādēļ kara tēmai arī šajā Monitoringā esam pievērsuši lielāku uzmanību.

Otrais pasaules karš un ar to saistītā dubultā okupācija sašķēla Latvijas sabiedrību. Aptaujā centāmies noskaidrot, kā pašlaik tiek vērtēti vācu armijas vai Sarkanās armijas rindās karojušie Latvijas pilsoņi, kurus lielākoties iesauca piespiedu kārtā un pretlikumīgi. Aicinot respondentiem paust attieksmi pret dažādiem publiskajā telpā sastopamiem karavīru rāmējumiem, iegūtie rezultāti parāda, ka sabiedrībā joprojām nav izveidojies vienojošs konsenss (31. attēls). Retais Latvijas iedzīvotājs piekrīt klaji *heroizējošajam rāmējumam*, kas karavīrus kategorizē tikai kā varoņus. To pašu var teikt par *apsūdzamo rāmējumu*, kas abās frontes pusēs karojušos ievieto kolaboracionisma un totalitāro režīmu pastrādāto noziegumu kontekstā. Tiesa, apsūdzošais rāmējums ir relatīvi biežāk (14%) izvēlēts jautājumā par Latvijas pilsoņiem vācu armijā. Taču daudz lielāku atbalstu sabiedrībā izpelnās *viktimizējošais rāmējums*, kas latviešu karavīrus liek uztvert kā upurus, un *episkais rāmējums*, kurā apvienojas heroizējošie un viktimizējošie elementi. Tas faktiski nozīmē, ka traumatiskajam diskursam, kas izceļ kara traģiskās sekas, vēl aizvien ir lielākas iespējas kalpot par vienu no nācijas morālās solidaritātes elementiem.

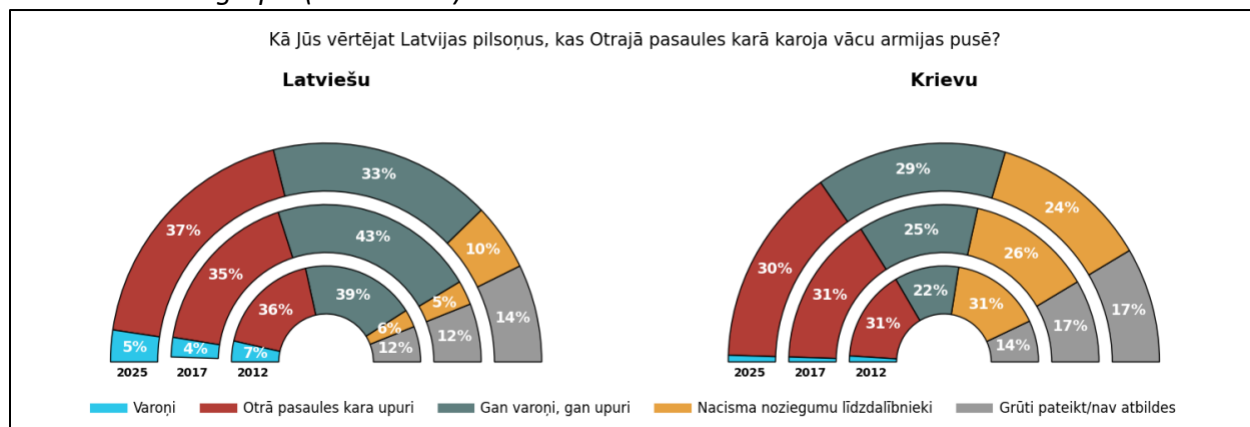
31. attēls. Attieksme pret Latvijas pilsoņiem, kuri karoja Otrajā pasaules karā (2025)

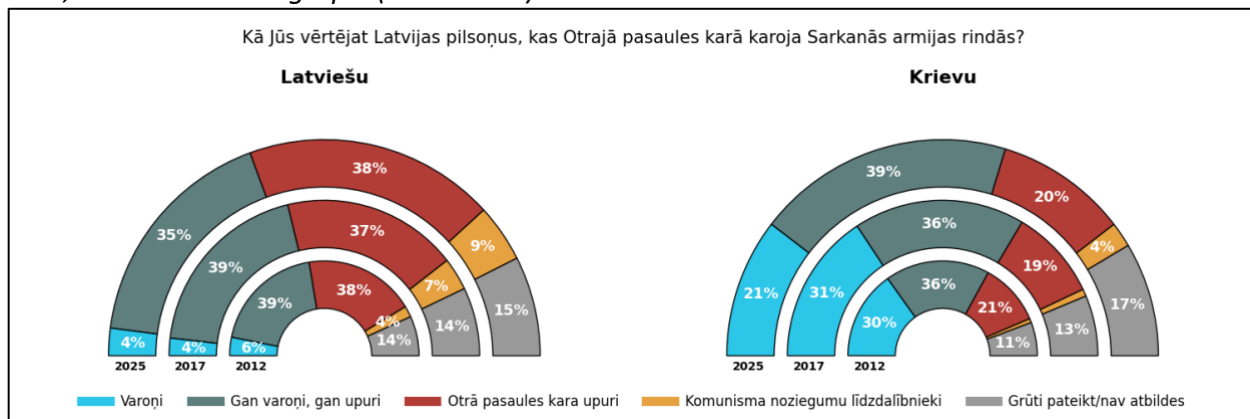
Piezīme: N=1022

Attieksme pret Latvijas pilsoņiem okupācijas varu armijās būtiski atšķiras atkarībā no respondentu dzimtās valodas. Tie, kam latviešu ir dzimtā valoda, ar lielāku varbūtību vācu pusē karojušos uztver kā varoņus vai upurus, bet Sarkanajā armijā karojušos kā upurus vai komunisma noziegumu līdzdalībniekus (32. un 33. attēls). Turpretī rusofonie respondenti vācu armijas rindās karojušos ir vairāk tendēti uztvert kā nacisma noziegumu līdzdalībniekus, bet Sarkanajā armijā iesauktos – kā varoņus.

32. attēls. Attieksme pret Latvijas pilsoņiem, kuri karoja vācu armijas pusē Otrajā pasaules karā, dažādās valodu grupās (2012-2025)

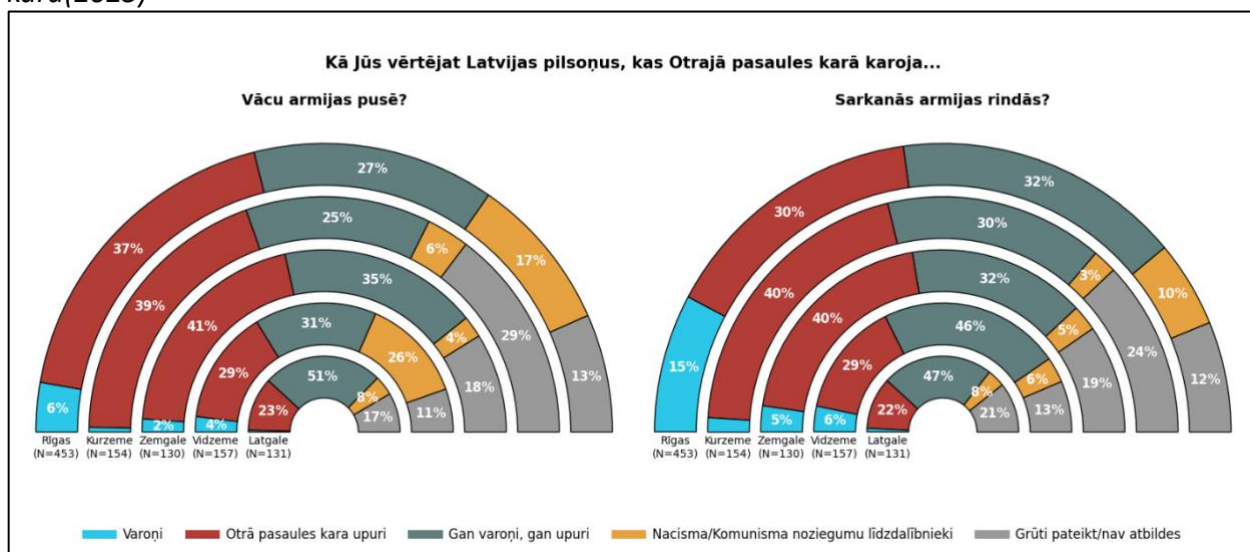

33. attēls. Attieksme pret Latvijas pilsoņiem, kuri karoja Sarkanās armijas rindās Otrajā pasaules karā, dažādās valodu grupās(2012-2025)

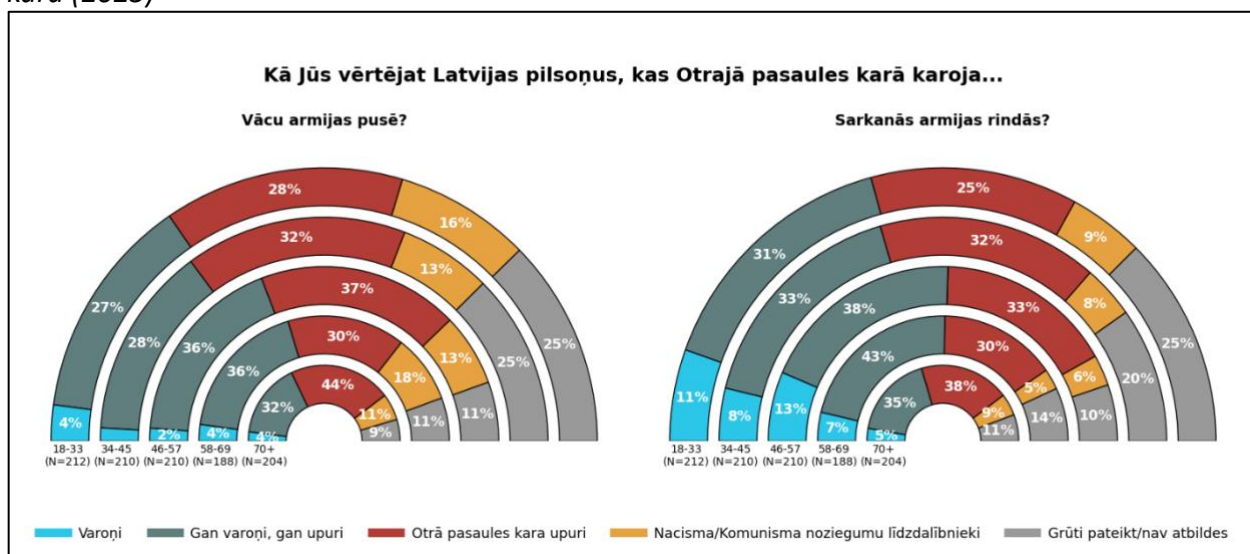
Interesantu sociālās atmiņas šķautni attiecībā uz Latvijas pilsoņiem dažādās frontes pusēs atklāj reģionālo datu analīze. Saskaņā ar 2025. gada aptaujas rezultātiem Rīgas respondentu vidū var novērot visaugstāko konflikta potenciālu starp karavīrus heroizējošā un apsūdzošā rāmējuma atbalstītājiem (34. attēls). Tikmēr Latgalē – Latvijas rusofonākajā reģionā, kas Otrā pasaules kara laikā pieredzēja nacionālo partizānu un padomju partizānu organizētas bruņotas sadursmes attiecīgi ar PSRS un nacistiskās Vācijas okupācijas varām – var novērot augstāku varbūtību atbalstīt episko rāmējumu, kurš piedāvā daudz niansētāku skatījumu uz kara vēsturi.

34. attēls. Attieksme Latvijas reģionos pret Latvijas pilsoņiem, kuri karoja Otrajā pasaules karā(2025)

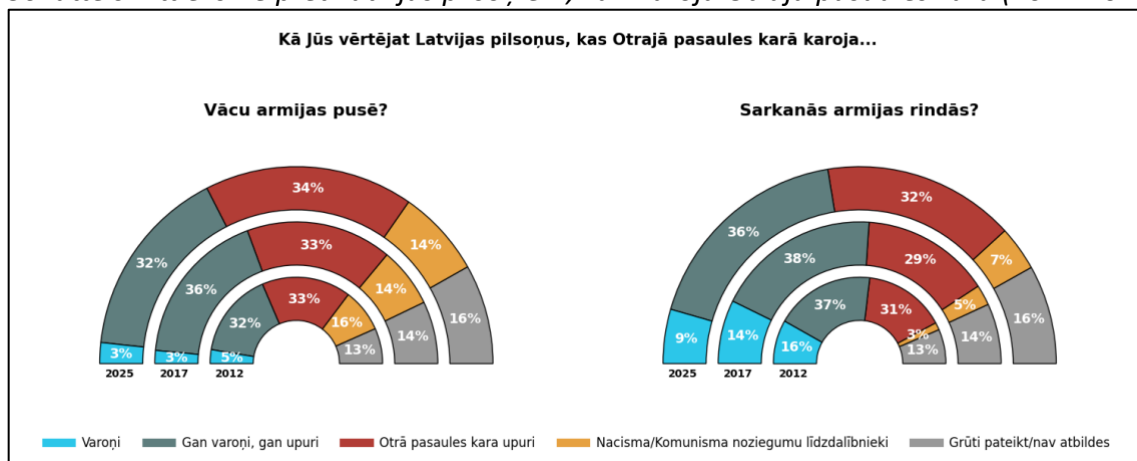
Attieksmē pret Latvijas pilsoņiem okupācijas varu armijās ir vērts izcelt arī paaudžu atšķirības (35. attēls). Saskaņā ar 2025. gada aptaujas rezultātiem jaunākajā paaudzē (18-33) varam novērot daudz augstāku respondentu īpatsvaru, kas izvēlas nepozicionēties šajos sociālās atmiņas problēmjautājumos. Savukārt vecākajā paaudzē (70+) daudz spēcīgāk rezonē viktimizējošais rāmējums.

35. attēls Attieksme dažādās vecuma grupās pret Latvijas pilsoņiem, kuri karoja Otrajā pasaules karā (2025)

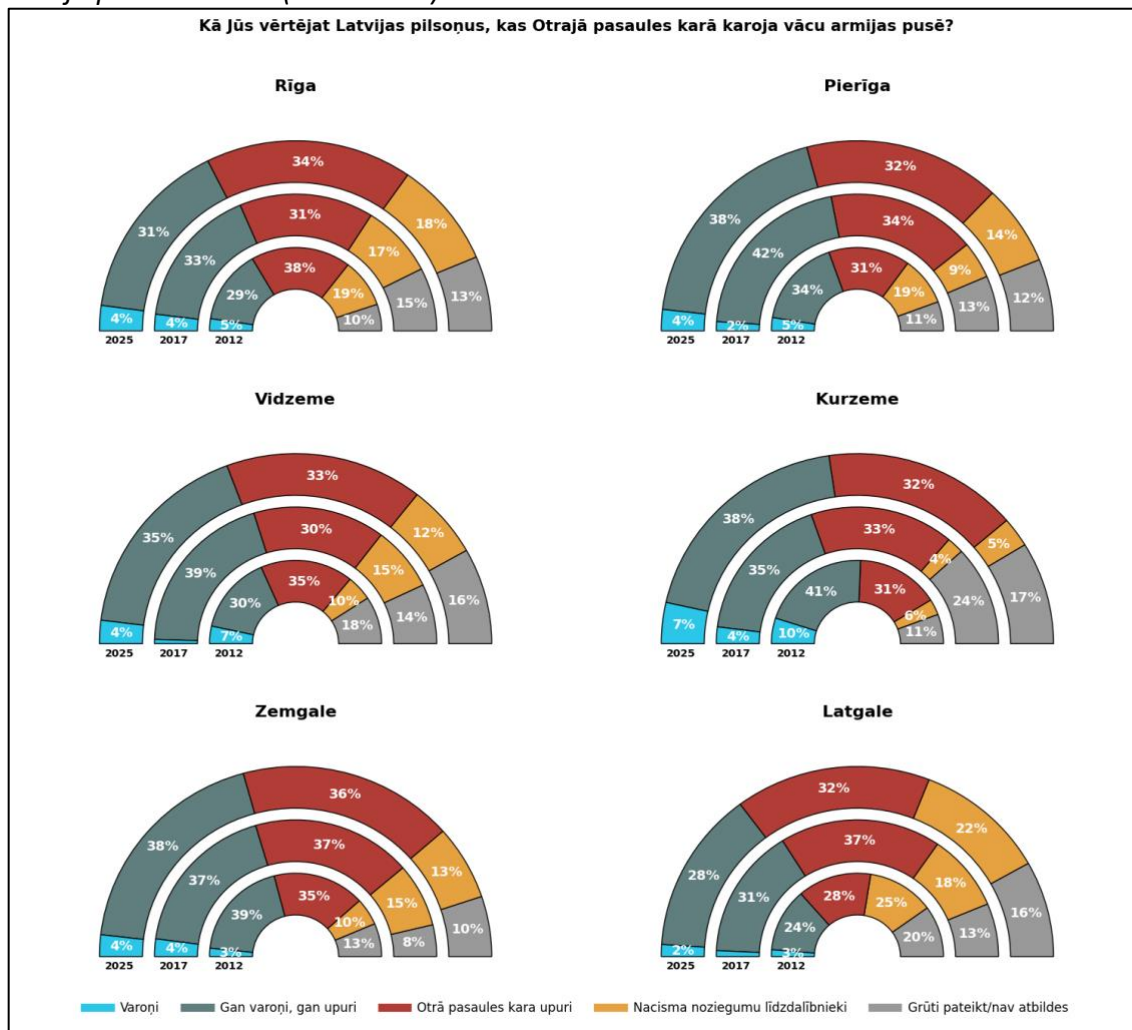

Skatot 2025. gada Monitoringa datus par karavīru uztveri kopā ar datiem no agrāko aptauju viļņiem, varam secināt, ka izmaiņas iedzīvotāju attieksmē pret vācu armijā karojušajiem Latvijas pilsoņiem ir bijušas minimālas, kas liecina par šā sociālās atmiņas segmenta noturīgumu (36. attēls). Tiesa, 2012. gadā šajā jautājumā bija lielāka varbūtība Latvijas sabiedrībā ieraudzīt heroizējošo rāmējumu. Var konstatēt arī augošu vēlmi nepozicionēties pret vācu armijā karojušajiem. Taču lielākas izmaiņas ir novērojamas attieksmē pret Latvijas pilsoņiem Sarkanajā armijā, kur salīdzinājumā ar 2012. gadu ir par 7 procentpunktiem samazinājies atbalsts heroizējošajam rāmējumam, bet palielinājies atbalsts apsūdzošajam rāmējumam (+5pp). Vienlaikus arī šajā gadījumā ir pieaugusi Latvijas iedzīvotāju vēlme nepozicionēties (+3pp).

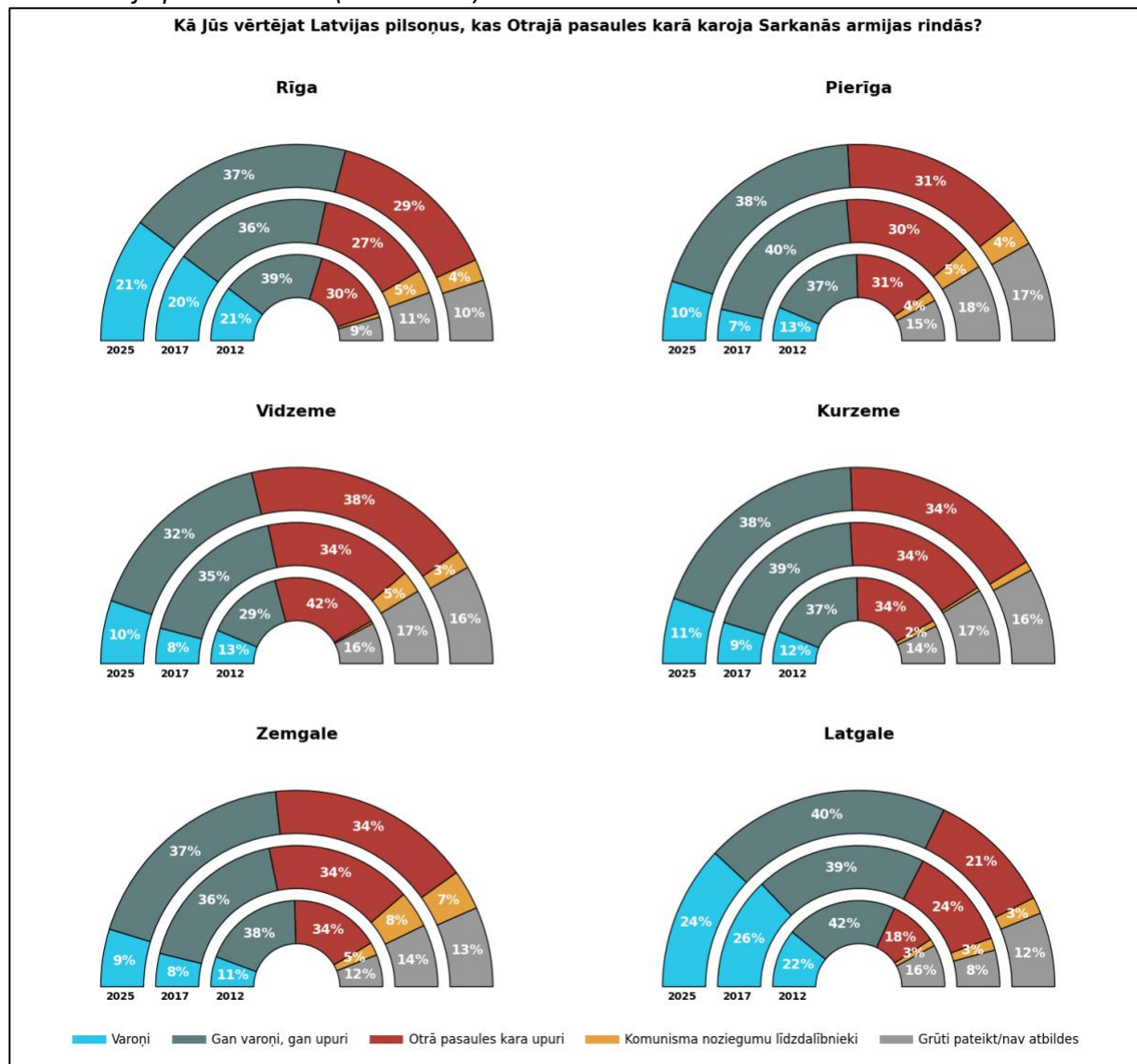
36. attēls. Attieksme pret Latvijas pilsoņiem, kuri karoja Otrajā pasaules karā (2012-2025)

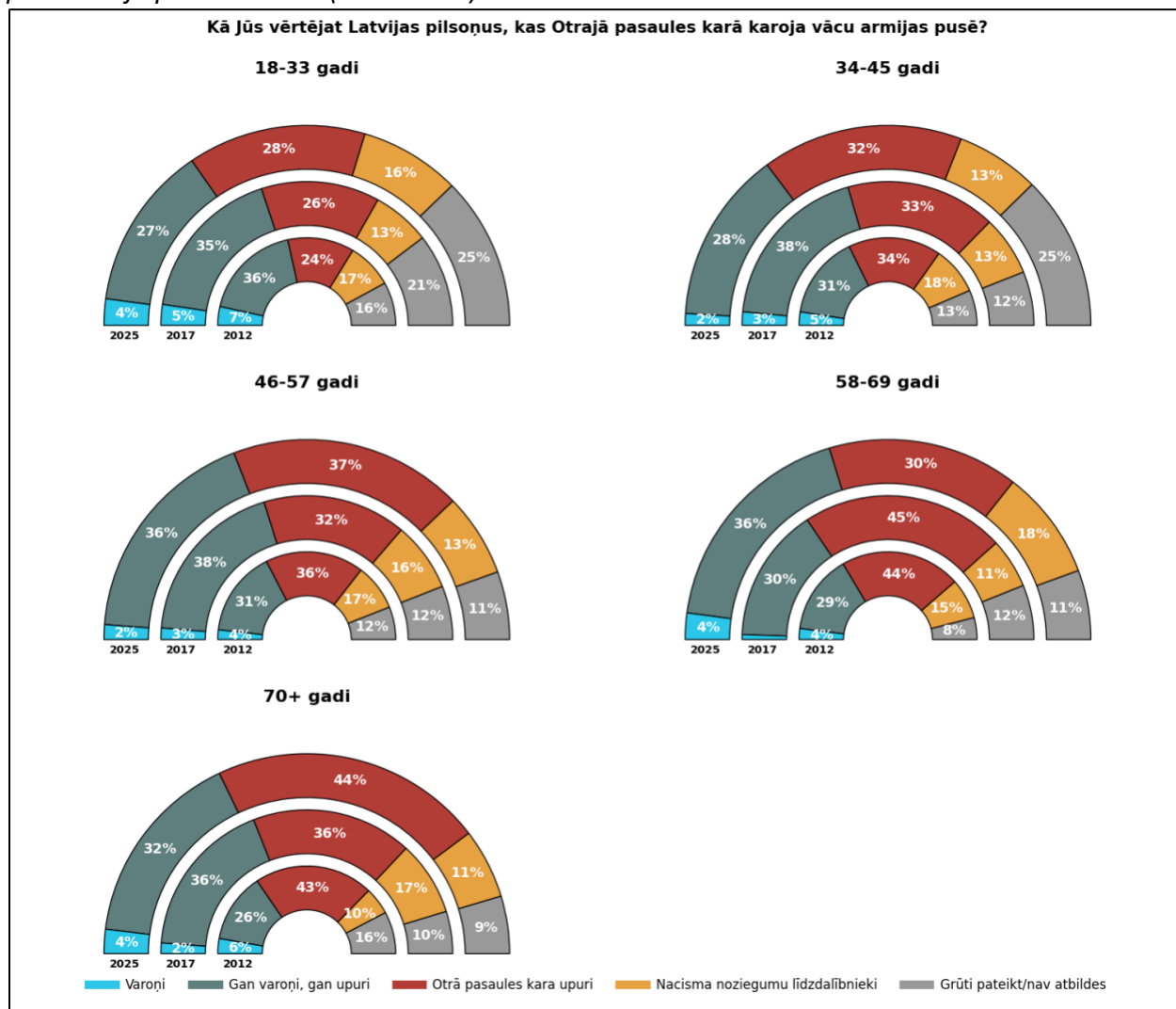
37. attēls. Attieksme Latvijas reģionos pret Latvijas pilsoņiem, kuri karoja vācu armijas pusē Otrajā pasaules karā (2012-2025)

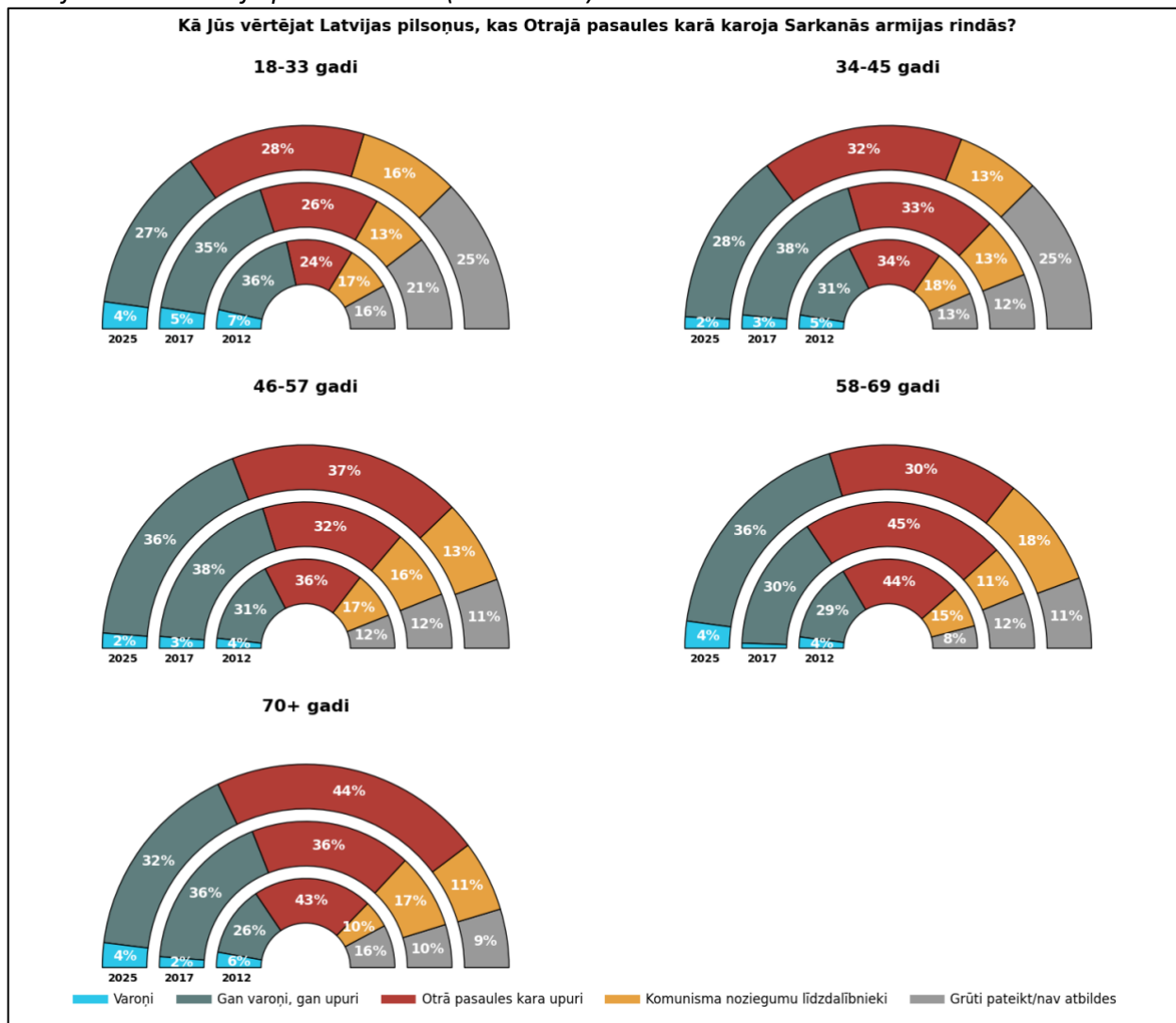
38. attēls. Attieksme Latvijas reģionos pret Latvijas pilsoņiem, kuri karoja Sarkanās armijas rindās Otrajā pasaules karā (2012-2025)

39. attēls. Attieksme dažādās vecuma grupās pret Latvijas pilsoņiem, kuri karoja vācu armijas pusē Otrajā pasaules karā (2012-2025)

40. attēls. Attieksme dažādās vecuma grupās pret Latvijas pilsoņiem, kuri karoja vācu Sarkanās armijas rindās Otrajā pasaules karā (2012-2025)

Trīs aptaujas viļņu agregēto datu demogrāfiskā analīze, izmantojot multinominālās regresijas pieeju (references kategorija "Grūti pateikt/NA"),¹¹ atklāj, ka Latvijas pilsoņi, kas Otrajā pasaules karā karoja vācu armijas rindās, ar 4,3 reizes lielāku varbūtību tiks uzskatīti pa varoņiem Rīgā, nevis Latgalē, un ar 7,6 reizes lielāku varbūtību viņus novērtēs kā varoņus respondenti, kam dzimtā valoda ir latviešu, nevis krievu. Interesanti, ka Rīgā atšķirībā no Latgales var runāt par divu rāmējumu – heroizējošā un viktimizējošā – izteiksmīgāku konkurencei attiecībā uz Sarkanajā

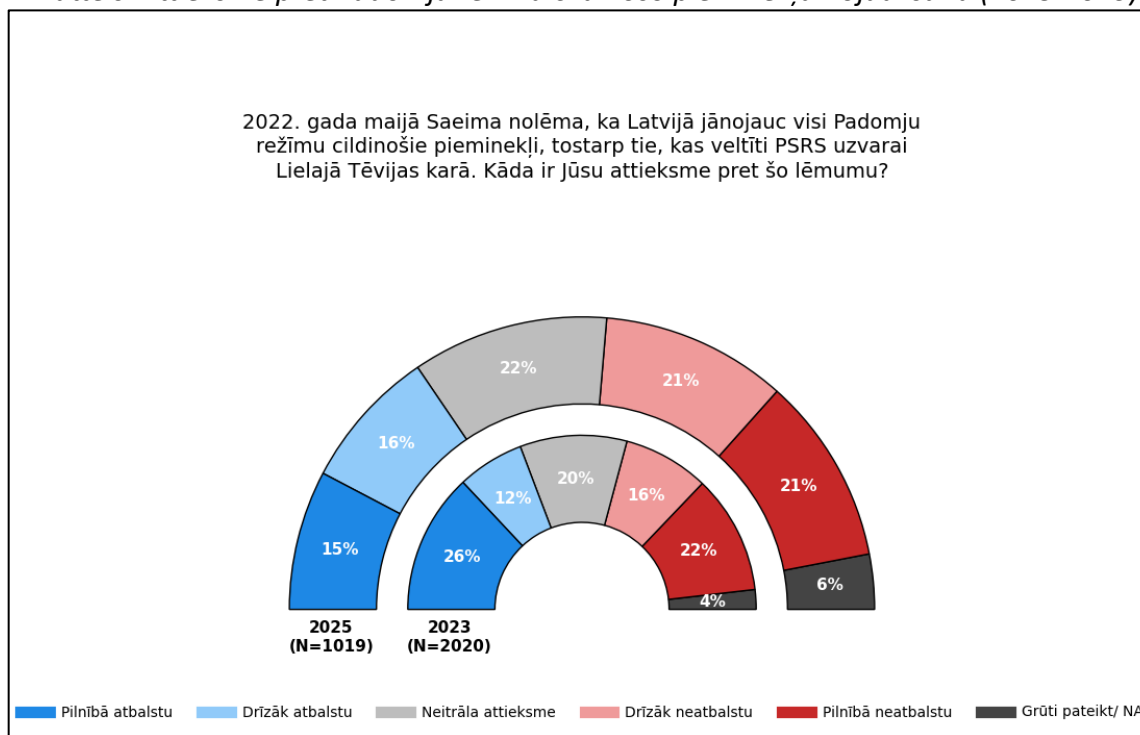
¹¹ Regresijas modelī tika kontrolēti pieci neatkarīgi mainīgie lielumi: respondentu valoda (ģimenes/dzimtā), vecums, izglītība, dzīvesvieta (reģions) un aptaujas veikšanas gads.

armijā karojušajiem. Tie, kam latviešu ir dzimtā valoda, ir arī vairāk tendēti piemērot viktimizējošo vai episko rāmējumu vācu armijā dienējušo karavīru izvērtēšanā. Taču daudz mazāka ir iespējamība, ka kāds no šiem rāmējumiem tiks izmantot divās jaunākajās vecumgrupās (18-33 un 34-45), kurās nepozicionēšanās pret abām karavīru kategorijām ir daudz izteiktāka parādība (39. un 40. attēls).

Attieksme pret padomju okupācijas režīma pieminekļu demontāžu

2022. gada 16. jūnijā Saeima pieņēma [likumu](#) “Par padomju un nacistisko režīmu slavinošu objektu eksponēšanas aizliegumu un to demontāžu Latvijas Republikas teritorijā”. Tas sabalsojās ar līdzīgiem lēmumiem citās reģiona valstīs, kuras šādi reaģēja uz Krievijas pilna mēroga iebrukumu Ukrainā. Latvijā eksperti sākotnēji [piedāvāja](#) demontēt 69 objektus, taču objektu saraksts pakāpeniski tika paplašināts. Saeimas pieņemtais likums galvenokārt ir izmantots, lai demontētu padomju režīmu slavinošos pieminekļus, starp kuriem lielāko ažiotažu un viedokļu sadursmes izraisīja t. s. Uzvaras pieminekļa demontāža Rīgā. 2022. gadā aizsāktie *pieminekļu kari* skāra ne tikai padomju okupācijas, bet arī Otrā pasaules kara atceri. Monitoringa ietvaros esam centušies noskaidrot Latvijas sabiedrības attieksmi pret šādu vēstures politiku.

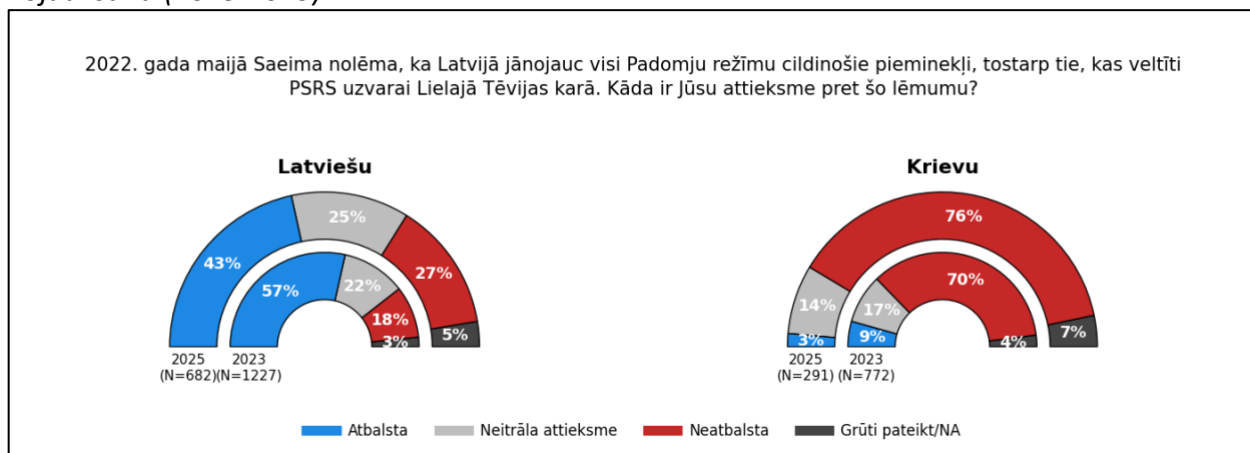
41. attēls. Attieksme pret Padomju režīmu cildinošo pieminekļu nojaukšanu (2023-2025)

Aptaujas rezultāti liecina, ka skaidru atbalstu padomju režīmu cildinošo pieminekļu, arī to, kas veltīti PSRS uzvarai t. s. Lielajā Tēvijas karā, nojaukšanai šobrīd pauž trešdaļa sabiedrības, bet vēl lielāka daļa (42%) tai nepiekrīt. Tikmēr katrs piektais respondents ir izvēlējis neitrālu pozīciju (41 attēls). Līdz ar to varam Latvijas sabiedrībā konstatēt visnotaļ sašķeltu, pat polarizētu attieksmi

pret pieminekļu demontāžu. Demogrāfisko datu analīze atklāj, ka respondenti, kuriem latviešu ir dzimtā valoda, ar lielāku varbūtību atbalsta pieminekļu demontāžu vai izvēlas neitrālu attieksmi (42. attēls). Taču arī latviešu valodas grupa neuzrāda spēcīgu konsensu. Turpretī rusofonajā minoritātē valda pārliecinoša opozīcija pieminekļu nojaukšanas politikai.

42. attēls. Attieksme dažādās valodu grupās pret Padomju režīmu cildinošo pieminekļu nojaukšanu (2023-2025)

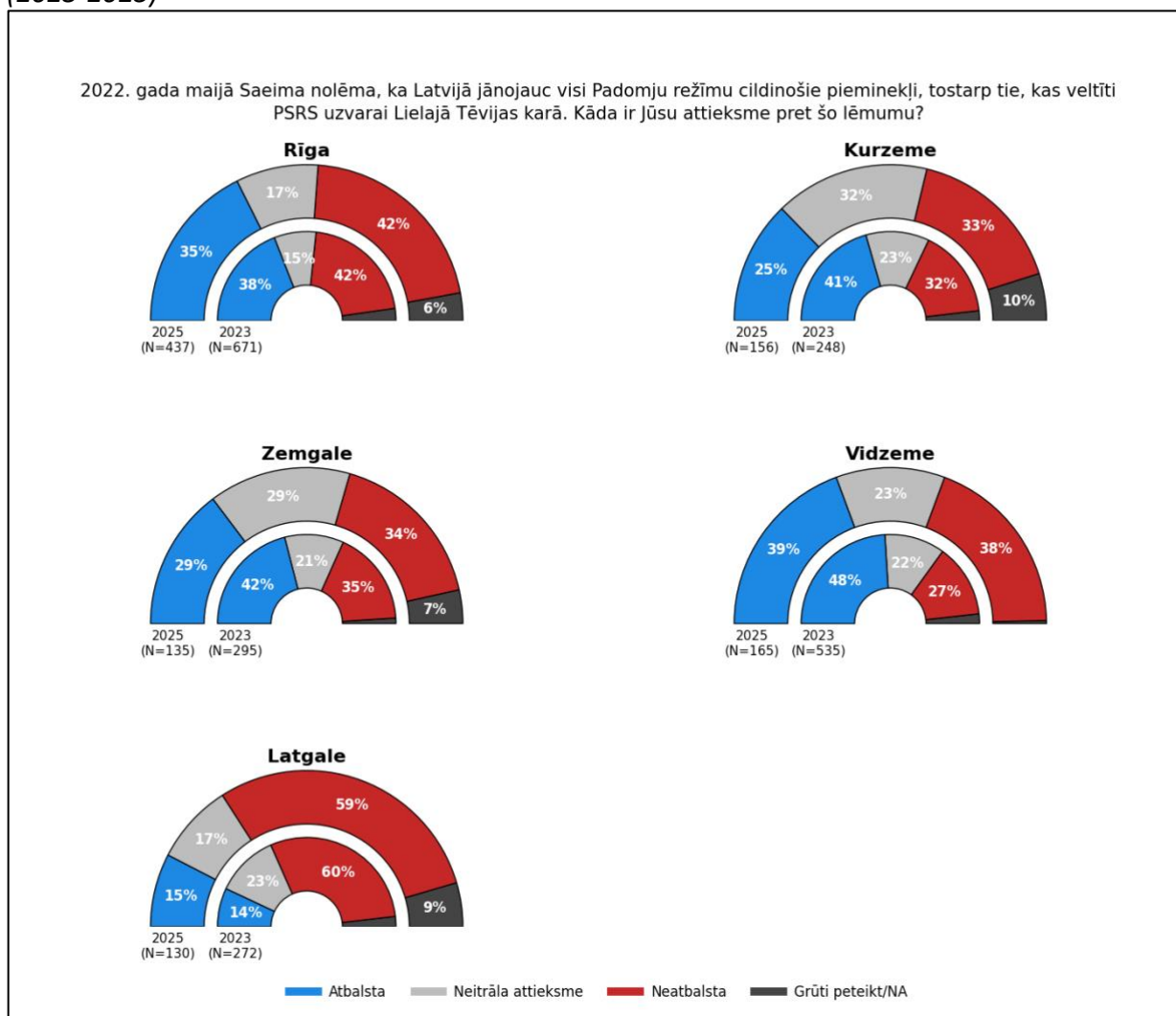

Visaugstākais atbalsts pieminekļu demontāžai ir reģistrēts Rīgā un Vidzemē, bet visnoraidošākā attieksme – Latgalē (43. attēls), kur divu lielāko pilsētu – Rēzeknes un Daugavpils – pašvaldības 2022. gadā dažādos veidos arī pretojās padomju režīmu cildinošo pieminekļu demontāžai. Aplūkojot, kā šādu politiku vērtē dažādas paaudzes, varam redzēt, ka atbalsts ir vienmērīgi izkliedēts starp vecumgrupām, ko nevar teikt par pieminekļu nojaukšanas kritiķiem – tos ar lielāku varbūtību var sastapt vecākajā paaudzē (58+).

Monitoringa ietvaros apkopotie dati no 2023. un 2025. gada aptaujām parāda, ka nepilnu divu gadu laikā sabiedrības atbalsts pieminekļu demontāžai sarucis par 7 procentpunktiem (41. attēls). Tikmēr ir pastiprinājusies neirāla attieksme un sabiedriskās domas nenoteiktība. Taču nenoteiktība ir relatīvi zema, kas akcentē padomju režīma pieminekļu jautājuma joprojām polarizējošo raksturu. Etnolingvistiskais dalījums divu gadu laikā nav izzudis, tomēr var redzēt, ka attieksme pret pieminekļu nojaukšanu ir bijusi svārstīgāka starp iedzīvotājiem, kam latviešu ir dzimtā valoda. Šajā grupā atbalstoša attieksme samazinājusies par 14 procentpunktiem, bet oponentu īpatsvars palielinājies par 9 procentpunktiem. Rusofonajā minoritātē pārmaiņas nav

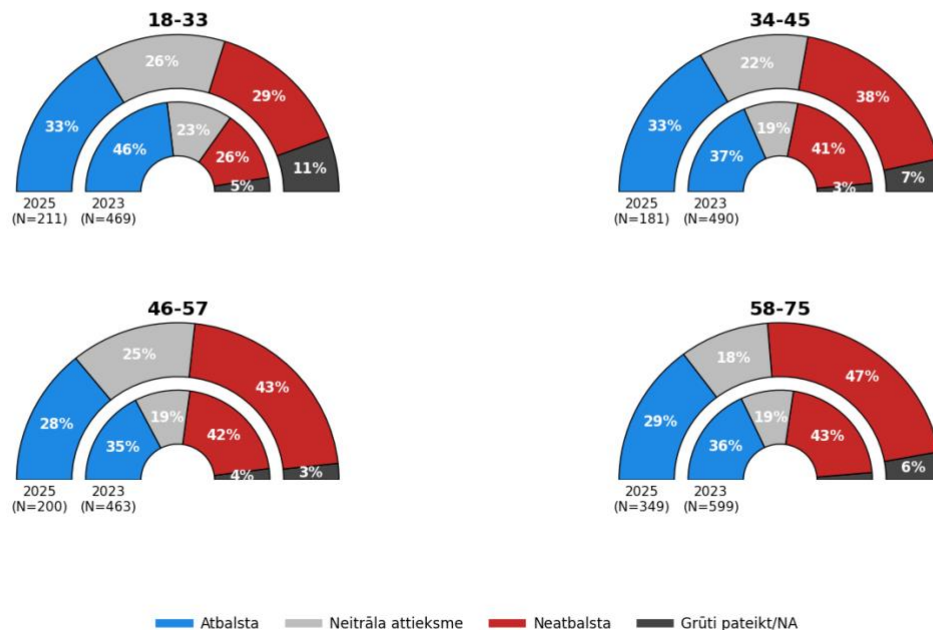
bijušas tik izteiksmīgas, un tajā faktiski vēl vairāk ir nostiprinājusies opozīcija padomju pieminēkļu demontāžai. Vecumgrupu analīze atklāj, ka atbalsts pieminēkļu nojaukšanai visvairāk sarucis jaunākajā paaudzē (18-33), kurā vienlaikus ir palielinājusies viedokļa nenoteiktība (44. attēls). Tomēr attieksmju atšķirības starp jaunāko (18-33) un vecāko (58+) paaudzi vēl aizvien ir nozīmīgas. Savukārt atceres telpiskā dimensija parāda, ka divu gadu laikā nav mainījušās atbalstošās attieksmes atšķirības starp Latgali un pārējiem Latvijas reģioniem (43. attēls).

43. attēls. Attieksme Latvijas reģionos pret Padomju režīmu cildinošo pieminēkļu nojaukšanu (2023-2025)

44. attēls. Attieksme dažādās vecuma grupās pret Padomju režīmu cildinošo pieminēkļu nojaukšanu (2023-2025)

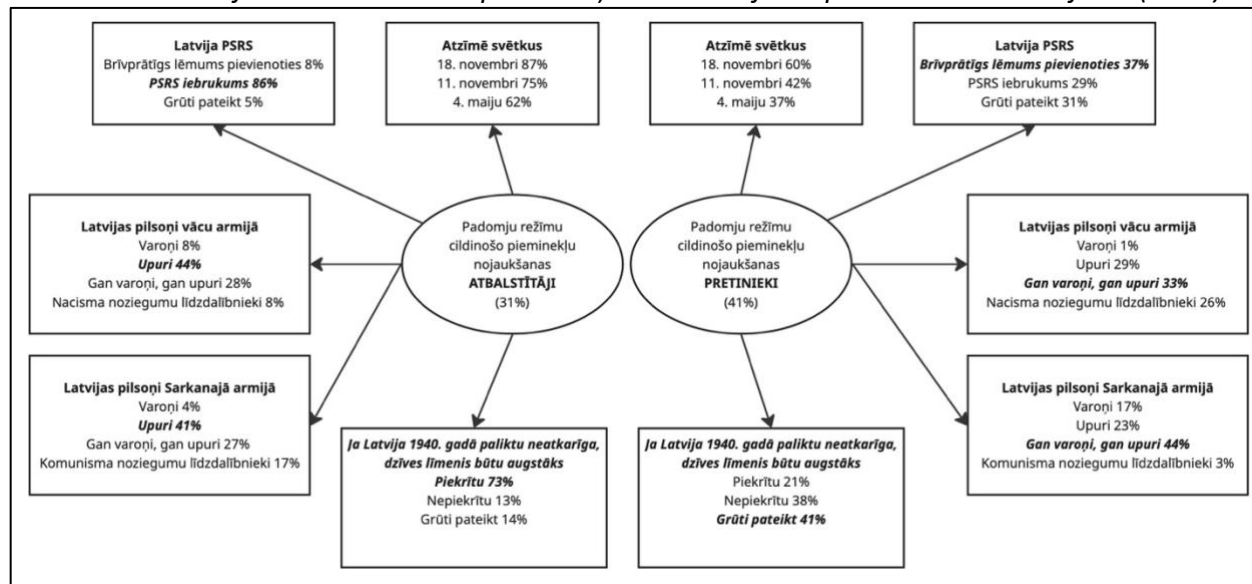
2022. gada maijā Saeima nolēma, ka Latvijā jānojauc visi Padomju režīmu cildinošie pieminekļi, tostarp tie, kas veltīti PSRS uzvarai Lielajā Tēvijas karā. Kāda ir Jūsu attieksme pret šo lēmumu?

Krostabulējot 2025. gada aptaujas jautājumus, pieminekļu demontāžas *atbalstītāju* un *pretinieku* vidū var ieraudzīt divu atšķirīgu, bet ne polarizētu atmiņu kopienu pazīmes (45. attēls). Abās kopienās nesaskan priekšstatī par to, cik brīvi Latvijā var izteikties par vēstures notikumiem, ja viedoklis nesakrīt ar valsts oficiālo nostāju: vairums atbalstītāju (71%) uzskata, ka iespējas ir lielas, bet lielākā daļa pretinieku (52%) tam nepiekrīt. Atbalstītāju vidū dominē uzskats, ka Latvijas pilsoņi, kas Otrajā pasaules karā karoja vācu armijā, bija varoņi (viktimizējošais rāmējums) vai upuri un varoņi (episkais rāmējums). Tikmēr Latvijas pilsoņus Sarkanajā armijā viņi ar lielāku varbūtību uztver tikai kā upurus. Atbalstītāji ir arī vairāk tendēti piekrist, ka Latvija kļuva par PSRS daļu iebrukuma rezultātā un ka iedzīvotāju dzīves līmenis būtu ievērojami augstāks, ja Latvija līdzīgi Somijai 1940. gadā būtu palikusi neatkarīga. Šis viedokļu grupas dalībnieki lielā vienprātībā (91%) nepiekrīt Krimas aneksijai 2014. gadā, Krievijas-Ukrainas karā atbalsta Ukrainu un pēdējos

divos gados viņiem ir bijis daudz raksturīgāk atzīmēt Latvijas valstiskumam svarīgas dienas – 18. novembri, 11. novembri un 4. maiju.

45. attēls. Padomju režīmu cildinošo pieminekļu atbalstītāju un pretinieku raksturojums (2025)

Savukārt pieminekļu nojaukšanas pretinieki vācu armijā karojušos ar lielāku varbūtību uzlūko kā nacisma noziegumu līdzdalībniekus. Tomēr absolūti lielākā daļa šīs viedokļu grupas pārstāvju abās frontes pusēs karojušos Latvijas pilsoņus ievieto viktimizējošajā vai episkajā rāmējumā, kas viņus zināmā mērā padara līdzīgus pieminekļu demontāžas atbalstītājiem. Pretinieku vidū ir ļoti atšķirīgi priekšstati par to, vai iedzīvotāju dzīves līmenis būtu ievērojami augstāks, ja Latvija līdzīgi Somijai 1940. gadā būtu palikusi neatkarīga. Taču jautājumā par padomju okupāciju visbiežāk var sastapties vai nu ar uzskatu, ka Latvija brīvprātīgi kļuva par PSRS daļu vai arī ar nevēlēšanos pozicionēties šajā jautājumā. Pretinieku *nometne* ir visnotaļ sašķelta uzskatos par Krimas aneksiju, bet tajā dominē (52%) nevēlēšanās/nespēja pozicionēties, kuru pusi atbalstīt Krievijas-Ukrainas karā. Kopumā aptaujas dati liecina, ka pieminekļu demontāžas pretinieki retāk atzīmē Latvijas valstiskumam nozīmīgus datumus, tomēr arī šajā grupā vairums respondentu (65%) pēdējos gados ir piedalījušies Latvijas Republikas proklamēšanas dienas svinībās 18. novembrī.

Secinājumi

Jebkuras sabiedrības sociālo atmiņu veido daudzveidīgi priekšstati un attieksmes pret pagātnes notikumiem un personāžiem. Ikdienas saziņā un sociālās atmiņas praksēs izkristalizējas arī nācijas locekļu kopīgotā griba atcerēties vai aizmirst kādu pagātnes daļu. Tādējādi sociālā atmiņa ir saistīta ar nacionālās identitātes un nācijas nepārtrauktības apziņas veidošanu un uzturēšanu. Monitoringa ziņojumā esam centušies ar kvantitatīvām metodēm izsekot un aprakstīt, kāds šobrīd izskatās Latvijas sabiedrības sociālās atmiņas ietvars un tā centrālie elementi – kā tas ir saglabājies vai mainījies laikā un telpā un ko tas signalizē par Latvijas nacionālo identitāti.

Apkopotie socioloģisko aptauju dati parāda, ka 20. gadsimta dramatiskie notikumi, kuros tika veidots, zaudēts un atjaunots suverēnās Latvijas valstiskums, vēl aizvien piepilda Latvijas sociālo atmiņu. Sabiedrības vēsturiskās apziņas horizonts lielā mērā aprobežojas ar 19. gadsimtu, par ko liecina ļoti lielas iedzīvotāju daļas nespēja pozicionēties pret agrākiem vēstures posmiem un politiskajām sistēmām, kādas Latvijas teritorijā ir eksistējušas pirms neatkarīgas valsts dibināšanas. Lielai daļai Latvijas mazākumtautību šī nespēja iespiežas arī laikmetā pēc neatkarības proklamēšanas. Tas parāda ne tikai to, kā darbojas sociālās aizmirstības prakses, bet arī izgaismo atceres telpas nacionalizējošo raksturu, kurš agrākos vēstures periodus faktiski ir atstājis ārpus nācijas simboliskajām robežām. Tiesa, šis *aizmirstais* vēsturiskais laiks ir saglabājies Latvijas kultūras atmiņā – arhīvos, kultūras ainavā, vēstures pētījumos u. tml.

20. gadsimts atrodas arī Latvijas vēstures politikas centrā. Šis gadsimts, kā to savulaik ir nodēvējis britu vēsturnieks Ēriks Hosboms, bija galējību laikmets.¹² Latvijai 20. gadsimta galējības nozīmēja valstiskuma zaudēšanu un atjaunošanu. Monitoringā apkopotie dati liecina par noturīgu pozitīvu attieksmi pret pirmskara Latviju (1918–1940). Taču pozitīvā attieksme ir nostiprinājusies arī pret vēsturisko laiku, ko veido Atmodas pieredze 80. gadu beigās, neatkarības atjaunošana un dzīve atjaunotajā valstī. Laiks pēc 1991. gada šobrīd Latvijas sabiedrībā visbiežāk izpelnās pozitīvu vērtējumu. Turklāt varam runāt par pozitīvā vērtējuma nostiprināšanos. Ir pamats domāt, ka šādas pārmaiņas sekmē ne tikai paaudžu nomaiņa, bet arī valsts vēstures politikas mijiedarbība ar

---

¹²Hobsbawm, E. 1994. *The Age of Extremes: The Short Twentieth Century, 1914–1991*. New York: Pantheon Book.

pilsoniskās sabiedrības un mākslinieciskā diskursa veidotājiem Atmodas laika atceres institucionalizēšanā un aktualizēšanā.

Neatkarīgās Latvijas vēsture veido pozitīvas nacionālās pašapziņas pamatu, ko varam arī skaidri redzēt valstiskumam nozīmīgu dienu atzīmēšanā. Jau iepriekšējos sociālās atmiņas monitoringos esam konstatējuši, ka Latvijas iedzīvotāju vairākums visnotaļ aktīvi iesaistās 18. novembra (Latvijas Republikas Proklamēšanas dienas) un 11. novembra (Lāčplēša dienas) atzīmēšanā un ka tas liecina par svētku un piemiņas dienu augsto saliedējošo potenciālu. Covid-19 pandēmija nav mazinājusi šo oficiālo datumu nozīmi, vien daļai mainījusi atzīmēšanas paradumus. Tīkmēr jaunākā Monitoringa dati atklāj, ka būtiski ir palielinājusies sabiedrības iesaiste arī 4. maija svinībās – tā pēdējo astoņu gadu laikā ir gandrīz trīskāršojusies, palīdzot iedzīvotāju vidū vairoto pozitīvu attieksmi pret Atmodas laiku un Latvijas neatkarības atjaunošanu. Šādas pārmaiņas vismaz daļēji, ja ne lielā mērā, arī ir saistāmas ar mērķtiecīgu un saskaņotu valsts institūciju, pašvaldību un pilsoniskās sabiedrības rīcību, kas 4. maiju – Latvijas Neatkarības atjaunošanas dienu – pēdējos 15 gados ir nostiprinājušas kā atceres praksi.

Nedz 4. maija, nedz arī 18. novembra un 11. novembra sabiedrību saliedējošais potenciāls nav izsmelts. Jaunākie Monitoringa dati rosina domāt par precīzāk mērķētu stratēģiju, kas Latvijas valstiskumam nozīmīgo datumu atzīmēšanā vēl vairāk iekļautu mazākumtautību pārstāvjus un Latvijas reģionos, īpaši mazāk urbanizētās teritorijās, dzīvojošos cilvēkus. Tāpat neapmierinātība ar sociālekonomiskajiem apstākļiem mudina cilvēkus mazāk iesaistīties valsts svētkos. Tas demonstrē, ka vēstures politika ir daudzdimensionāls rīcībpolitiku kopums, kura panākumus nosaka arī tas, kā tiek risināti nevienlīdzības un reģionālās politikas jautājumi.

Attieksmes maiņa pret atjaunotās neatkarības periodu sabalsojas ar negatīvās attieksmes palielināšanos pret padomju okupācijas laiku. Pirmo reizi Latvijas sociālās atmiņas mērījumu vēsturē varam konstatēt, ka sabiedrības vairākums piekrīt padomju okupācijas faktam. Ļoti iespējams, ka to ir veicinājis Krievijas pilna mēroga iebrukums Ukrainā, kas publiskajā telpā diendienā rosina analogijas ar PSRS un nacistiskās Vācijas īstenoto Latvijas okupāciju. Tomēr iedzīvotāju priekšstati par Latvijas atrašanos PSRS sastāvā, tostarp daudzveidīgās pieredzes un mīti, kuras atraisa padomju laiks un ar to saistītais populārais diskurss, ir ļāvuši saglabāt simboliskās robežas šajā sociālās atmiņas segmentā. Zināmā mērā *dabiskas robežas* veidojas starp

vecāko un jaunākajām paaudzēm, kurām ir ļoti atšķirīgas biogrāfiskās attiecības ar padomju periodu. Kamēr vecākajai paaudzei tā ir būtiska daļa no viņu dzīves, jauniešiem tā ir nezināma sala, par kuru viņi ir dzirdējuši tikai nostāstus.

Mazāk caurlaidošas un izteismīgākas robežas ir saglabājušās starp lingvistiskajām kopienām. Latvijas iedzīvotāji, kuriem latviešu ir dzimtā valoda, un rusofonās mazākumtautības nereti apvienojas divās atmiņu kopienās, kuras nošķir kontrastējoši priekšstati un attieksmes pret Latvijas likteni Otrajā pasaules karā un padomju režīmu. Latviešu majoritātē dominē negatīva attieksme pret padomju laiku, bet rusofonajā minoritātē lielu atbalstu iemanto prosovjetiskas attieksmes. Tiesa, rusofono iedzīvotāju lielākā daļa dod priekšroku nepozicionēties padomju okupācijas jautājumā. Šajā kontekstā svarīgi ņemt vērā, ka pretēji latviešu vairākuma viedoklim rusofonajā minoritātē valda pārliecība, ka Latvijā nevar brīvi paust uzskatus, kas konfliktē ar valsts oficiālo nostāju. Toties šādi uzskati nereti var saskanēt ar Krievijas vēstures propagandas stratēģiskajiem naratīviem. Taču Monitoringā veiktā datu analīze neliecina, ka “klusējošā” rusofonā minoritāte patiesībā slēpti atbalsta padomju okupāciju. Tas ir vienkāršota interpretācija, kuru jau kritizējām [publikācijā](#) par 2017. gada Monitoringa rezultātiem. Neizlēmīgumam attiecībā uz padomju okupāciju, kā esam centušies parādīt, var būt ļoti dažādi skaidrojumi. Un uz latviešu spēcīgās, konsekventās un noturīgās pretpadomju attieksmes fona neizlēmīgās rusofonās minoritātes attieksmju spektrs biežāk izgaismo atmiņu kopienas iekšējo sašķeltību, nevis pašcenzūru.

Priekšstatos par Latvijas pilsoņiem Otrajā pasaules karā mēs arī varam ieraudzīt līdzīgas atšķirības starp paaudzēm. Ir pamats domāt, ka jaunākajā paaudzē pieaug ignorance pret šo ārkārtīgi traģisko laiku Latvijas vēsturē. Tas palīdz pārvarēt kolektīvās traumas un vēsturiskās netaisnības izjūtu. Citiem vārdiem, Otrais pasaules karš lēnām, bet nenovēršami no sociālās atmiņas transformējas kultūras atmiņā, kas vienlaikus paplašina iespējas manipulēt ar jaunākās paaudzes nenoteiktību. Tomēr kara liecības pārredzamā nākotnē vēl turpinās par sevi atgādināt. Tādēļ Latvijas valsts morālais pienākums ir godīgi un atklāti runāt arī ar gados jaunāko sabiedrības daļu par šo traģisko karalaika pieredzi, kura aptver gan iedzīvotāju pretošanos okupācijas varām, gan kolaboracionismu.

Tikmēr entolingvistisko attiecību kontekstā Otrais pasaules karš ir turpinājis uzturēt simbolisku konfliktu starp abām atmiņu kopienām, kas caurauž arī dažādas paaudzes. Aptuveni divdesmit piecus gadus par konflikta redzamāko simbolu kalpoja t. s. Uzvaras piemineklis Rīgā, bet tagad šo pašu simbolizējošo funkciju turpina īstenot pieminekļa demontāžas fakts. Tomēr latviešu majoritātē un rusofonā minoritātē Otrā pasaules kara kontekstā nav automātiski jāuzlūko kā polarizētas atmiņu kopienas, kurām nevar būt nekā kopīga.

Attieksme pret Latvijas pilsoņiem, kas Otrajā pasaules karā karoja kādā no okupācijas valstu armijām, parāda, ka abu atmiņu kopienu vēsturiskie priekšstatī tik tiešām atšķiras un tos strukturē dažādi akcenti un rāmējumi. Šādas atšķirības, no vienas puses, nosaka vēsturiskā realitāte, kurā PSRS Sarkanajā armijā karojušie daudzviet Eiropā pirmām kārtām tiek asociēti ar kara uzvarētājiem un atbrīvotājiem, nevis Latvijas reokupācijas dalībniekiem. Bet vācu armijā karojušie tiek neizbēgami saistīti ar kara zaudētājiem. No otras puses, vēl aizvien nozīmīgās atšķirības starp Latvijas lingvistisko vairākumu un mazākumu izgaismo konkurējošu vēstures politiku ietekmi uz atmiņu kopienu pastāvēšanu laikā un telpā. Ne tikai Krievijā, bet arī daudzās Rietumeiropas valstīs vēstures politika un kultūras atmiņa par Otrā pasaules karu parasti ignorē mazo Baltijas valstu sarežģītos likteņus. Tas starptautiskā mērogā palīdz saglabāt ārkārtīgi grūti pārvaramas morālas robežas starp dažādās frontes pusēs karojušajiem okupēto valstu pilsoņiem. Tomēr Monitoringa dati arī skaidri parāda, ka abās atmiņu kopienās dominē viktimizējošie un episkie rāmējumi. Tas Latvijas vēstures politikas līmenī mudina domāt par komunikācijas stratēģiju, kas Otrā pasaules kara atcerē palīdz vēl vairāk un plašāk izcel cilvēciskās traģēdijas un morālas katastrofas motīvus.